

Högskolan i Halmstad
Sektionen för Ekonomi och Teknik
Ekonomprogrammet
Europaekonomprogrammet

Revisorers syn på marknaden för börsbolagsrevision

Kandidatuppsats i företagsekonomi 61-90 hp
Slutseminarium 2011-05-30

Författare

Madeleine Andersson, 860319
Sanna Lovén, 861217

Handledare

Arne Söderbom

Examinator

Marita Blomkvist

Förord

Vi vill rikta ett stort tack till alla personer som bidragit till vår studie. Inledningsvis vill vi tacka våra respondenter, utan er hade denna studie inte varit genomförbar. Vi uppskattar det intresse ni visat och är tacksamma för den tid ni tagit er. Vi vill även tacka vår handledare Arne Söderbom för den vägledning vi fått genom uppsatsprocessen samt våra opponenter som kommit med tänkvärda synpunkter. Avslutningsvis vill vi tacka för det stöd vi fått av våra nära och kära.

Högskolan i Halmstad, den 24 maj 2011

Madeleine Andersson

Sanna Lovén

Sammanfattning

Under de senaste decennierna har revisionsmarknadsstrukturen genomgått stora förändringar till följd av de samgåenden och skandaler som ägt rum. Antalet stora revisionsbyråer har minskat och de kvarvarande dominerar alltmer såväl nationellt som internationellt. Efter finanskrisen som bröt ut år 2008 har Europeiska kommissionen publicerat en grönbok om revisionspolitik. I denna lyfts bland annat marknadskoncentrationen upp som ett problem. I samband med detta har vi genomfört en studie med följande problemformulering: *Hur upplever revisorer på svenska medelstora revisionsbyråer den svenska marknaden för börsbolagsrevision?* Studien fokuserar på fyra områden, dessa är: historisk bakgrund, den svenska marknaden för börsbolagsrevision, inträdesbarriärer och åtgärder. För att besvara problemformuleringen har vi använt en kvalitativ metod med abduktiv ansats. Det empiriska materialet har samlats in genom intervjuer med revisorer från olika revisionsbyråer, däribland fyra besöksintervjuer samt en telefonintervju. Studiens resultat visar att revisorer på svenska medelstora revisionsbyråer upplever den svenska marknaden för börsbolagsrevision som koncentrerad, konkurrensutsatt och eftertraktad. Det finns ett samband mellan marknadskoncentrationen och den historiska utvecklingen, revisionsbyråernas olika fokusområden samt inträdesbarriärerna. Politiska åtgärder kan riktas mot marknadskoncentrationen men inte mot interna inträdesbarriärer som exempelvis motsättningar inom byrån.

Abstract

During the last decades the structure of the audit market has undergone fundamental changes as a result of the mergers and scandals that have taken place. The number of big audit firms has decreased and the remaining ones dominate even more both nationally and internationally. After the financial crisis in 2008 the European commission has published a green paper on audit policy. Among other things the market concentration is highlighted as a problem. In connection with this we have conducted a study with the following research question: *How do auditors at Swedish mid tier audit firms experience the Swedish market for audits of listed companies?* The study focuses on four areas, these are: historical background, the Swedish market for audits of listed companies, barriers to entry and measures. To answer the research question we have used a qualitative research method with an abductive approach. The empirical material has been gathered through interviews with auditors at different audit firms, including four personal interviews and one telephone interview. The result of the study shows that auditors at Swedish mid tier audit firms experience the Swedish market for audits of listed companies as concentrated, competitive and desirable. There is a connection between the market concentration and the historical development, the audit firms' different focus areas and the barriers to entry. Political measures can be adopted for the market concentration but not for internal barriers of entry such as contradictions within the audit firm.

Förkortningar

ABL	Aktiebolagslagen
EU	Europeiska unionen
FI	Finansinspektionen
GAO	General Accounting Office
IFRS	International Financial Reporting Standards
NE	Nationalencyklopedin
NGM	Nordic Growth Market

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Problembakgrund	1
1.2 Problemdiskussion	2
1.3 Problemformulering	4
1.4 Syfte	4
1.5 Avgränsning	4
2. Teoretisk referensram.....	5
2.1 Sammanfattning	5
2.2 Historisk bakgrund	6
2.2.1 Revisionsprofessionens tillkomst och utveckling i Sverige	6
2.2.2 Revisionsbyråernas tillkomst och utveckling i Sverige	6
2.3 Den svenska marknaden för börsbolagsrevision	7
2.3.1 Svenska revisionsbyråer	7
2.3.2 Svenska börsbolag	9
2.3.3 Revisionstjänst	10
2.4 Inträdesbarriärer	11
2.4.1 Kapacitetsbrist	11
2.4.2 Avsaknad av renommé	12
2.4.3 Få revisorsbyten	12
2.5 Åtgärder	13
2.5.1 Revisionskonsortier	13
2.5.2 Extern rotation	14
2.5.3 Revisionsbyråcertifiering	15
3. Metod.....	16
3.1 Val av metod	16
3.2 Val av ansats.....	16
3.3 Sekundärdata	17
3.4 Primärdata	17
3.4.1 Urval	18
3.4.2 Utformning av intervjuguide	19
3.4.3 Tillvägagångssätt vid intervjuerna	20
3.5 Analysmetod.....	20
3.6 Giltighet och trovärdighet	21
3.7 Källkritik	22
4. Empiri & Analys.....	24
4.1 Inledning.....	24
4.2 Svenska medelstora revisionsbyråer	24
4.2.1 Baker Tilly.....	24

4.2.2 Mazars SET.....	24
4.2.3 BDO	25
4.2.4 Grant Thornton	25
4.2.5 Deloitte.....	26
4.3 Den svenska marknaden för börsbolagsrevision.....	26
4.3.1 Svenska revisionsbyråer.....	26
4.3.2 Svenska börsbolag	27
4.3.3 Revisionstjänst	28
4.4 Inträdesbarriärer	29
4.4.1 Kapacitetsbrist	29
4.4.2 Avsaknad av renommé	30
4.4.3 Få revisorsbyten.....	30
4.4.4 Motsättningar inom byrån	31
4.5 Åtgärder.....	32
4.5.1 Revisionskonsortier.....	32
4.5.2 Extern rotation	33
4.5.3 Revisionsbyråcertifiering.....	33
5. Slutdiskussion	34
5.1 Återkoppling till problemet.....	34
5.2 Studiens bidrag.....	36
5.3 Förslag till fortsatt forskning.....	36
6. Referenser	37

Bilagor:

Bilaga 1. E-post till respondenter inför intervju

Bilaga 2. Intervjuguide

Diagram-, modell- och tabellförteckning

<i>Modell 1. Problemöversikt .....</i>	<i>4</i>
<i>Modell 2. Teoretisk problemöversikt .....</i>	<i>5</i>
<i>Modell 3. Avslutande problemöversikt .....</i>	<i>35</i>
<i>Tabell 1. De åtta största svenska revisionsbyråerna år 2008 .....</i>	<i>8</i>
<i>Diagram 1. Revisionsbyråernas marknadsandelar av svenska börsbolagsrevisioner år 2010.</i>	<i>9</i>
<i>Diagram 2. Revisionsbyråernas marknadsandelar av Large Cap-bolagsrevisioner år 2010...</i>	<i>9</i>

1. Inledning

1.1 Problembakgrund

Den svenska branschorganisationen för revisorer och rådgivare, FAR (2006, s. 19), definierar revision som ”att med en professionellt skeptisk inställning planera, granska, bedöma och uttala sig om årsredovisning, bokföring och förvaltning”. Revisorn kan ses som en länk mellan ett företag och dess intressenter (Öhman, 2005, s. 61 f). Eftersom intressenter i allmänhet blivit mer engagerade i företags verksamheter är vikten av tillförlitlig information stor (FAR, 2006). Revisorns arbete har därmed ökat i betydelse eftersom det inbegriper ansvaret att kvalitetssäkra den information som ges av företagen (Öhman, 2005, s. 62).

Det finns belegg för att italienarna redan under 1200-talet arbetade med granskning och bedömning av redovisningar vilket tyder på att revisorsyrket funnits länge. På den tiden var det ett respekterat yrke och revisorn kunde få ekonomisk ersättning om han/hon upptäckte att redovisningen innehöll någon bristfällig information. I takt med att revisionen blev mer betydelsefull började bildandet av föreningar dit revisorer anslöt sig. För att få vara medlem krävdes det särskilda kunskaper (Diamant, 2004, s. 33). Det moderna revisorsyrket tog form under 1800-talet och det är framförallt utvecklingen i Skottland och England som bidragit till hur yrket ser ut idag (Wallerstedt, 2005, s. 24).

Under 1950-talet blev storlek en betydelsefull faktor och revisionsbyråerna arbetade hårt för att expandera sina verksamheter. En anledning till detta var att de ville vinna större marknadsandelar, detta i samband med att nya möjligheter uppstod eftersom även kunderna satsade på tillväxt. Större kunder krävde större resurser och i takt med att kunderna växte krävdes det också att revisionsbyråerna växte för att kunna erbjuda den kompetens som efterfrågades. En annan anledning till att revisionsbyråerna ville utveckla sina verksamheter var av mer personliga skäl, en önskan om att få bli en av de stora revisionsbyråerna och att av dessa bli erkänd som deras jämlike (Wootton, Wolk & Normand, 2003, s. 33). Under samma tidsperiod uppdagades det att den amerikanska marknaden dominerades av de så kallade åtta stora revisionsbyråerna¹. Dessa hade störst marknadsandelar och därmed tillgång till de resurser som krävdes för att tillgodose de större företagen. Tillsammans gav de ut en bild av att vara väldigt konkurrenskraftiga. Det var bland annat tack vare den aggressiva marknadsföringen som de kunde utöka sina marknadsandelar. Trots de åtta storas dominans var även övriga revisionsbyråer betydelsefulla marknadsaktörer (Wootton, Tonge & Wolk, 1990, s. 19, 22).

Under årens lopp har revisionsmarknadsstrukturen ständigt förändrats. Enligt Wootton et al. (2003, s. 27) är en anledning till detta att revisionsbyråer gått samman. Stora revisionsbyråer har bildats genom anslutningar av hundratals enheter på lokal, nationell och internationell nivå. Tillväxt genom sammanslagning ger nytta i form av att företagen kan öka sina utbud på befintliga tjänster. Vidare menar Porter (1998, s. 251) att stordriftsfördelar i form av exempelvis administrativ samordning bidrar till stärkt konkurrenskraft. Tack vare en ökad global spridning kan de stora revisionsbyråerna även ta sig an revisionen av internationella koncerner och därmed skapa sig välkända varumärken. Detta gör att de utmärker sig vid konkurrensen mot lokala revisionsbyråer. Förändringen av revisionsmarknadsstrukturen har

---

¹ År 1987 bestod de åtta stora av: Arthur Andersen, Arthur Young & Co., Coopers & Lybrand, Ernst & Whinney, Deloitte Haskins & Sells, Peat Marwick Mitchell, Price Waterhouse och Touche Ross (GAO, 2003, s. 11).

resultat i en minskning av antalet revisionsbyråer och bidragit till en ökning av de ledande bolagens andelar (Wootton et al., 2003). Med andra ord har de stora blivit ännu större. År 1989 gick några av de åtta stora revisionsbyråerna samman och kvar fanns bara sex stora revisionsbyråer². I slutet av 1990-talet minskade dessa till fem då Coopers & Lybrand fusionerade med Price Waterhouse och bildade PricewaterhouseCoopers (GAO, 2003, s. 11).

En annan anledning till att revisionsmarknaden förändrats med tiden är avslöjandena av företagsskandaler, exempelvis järnvägskonkurser i England under 1800-talet, Kreugerkraschen i Sverige år 1932 och i början av 2000-talet Enron- och WorldComskandalerna i USA (Westerdahl, 2005, s. 45 f). Arthur Andersens var en av de mest respekterade revisionsbyråerna innan företaget upplöstes efter dess inblandning i Enronskandalen (Johansson, 2005, s. 15). Sedan dess återstår bara de fyra stora³ (GAO, 2003, s. 11). I majoriteten av EU-länderna, däribland Sverige, reviderar dessa fyra byråer idag över 90 procent av de börsnoterade företagen (Kommissionen, 2010, s. 16; London Economics & Ewert, 2006, s. 23).

1.2 Problemdiskussion

I oktober 2010 publicerade Europeiska Kommissionen⁴, fortsättningsvis Kommissionen, en grönbok om revisionspolitik. Publicerandet av en grönbok är första steget i lagstiftningsprocessen och den kan ses som en inbjudan från Kommissionen till berörda parter att vara med och diskutera fram hur framtidens reglering ska utformas (Lennartsson, 2010). Grönboken om revisionspolitik är ett agerande efter finanskrisen med början år 2008. I grönboken tas en mängd frågor kring revision upp som personer och organisationer har haft möjlighet att ge sina synpunkter på. Sammanlagt kom 688 svar in till Kommissionen och i februari 2011 hölls en konferens för att ytterligare diskutera frågor kring revision och redovisning (Kommissionen, 2010; 2011a; 2011b). Wallerstedt (2009, s. 284) menar att lagstiftningen alltid förändras efter finansiella skandaler.

Ett ämne som tas upp till diskussion i grönboken om revisionspolitik är Kommissionens (2010, s. 16) syn på revisionsmarknadsstrukturen. Den ser en risk med att den är koncentrerad, speciellt inom marknaden för börsbolagsrevision. Koncentrationsgraden inbegriper antalet aktörer på marknaden och deras storlek i förhållande till varandra, den är hög om det endast finns ett fåtal aktörer eller om en eller några aktörer dominerar marknaden (Anderson, Bjuggren & Ohlsson, 2003). Kommissionen (2010) anser att de fyra stora revisionsbyråerna har nått ”systemviktiga proportioner” och om någon av dessa går omkull befäras det få mycket omfattande konsekvenser. Bland annat riskerar investerarnas förtroende att skadas och det finansiella systemet att bli instabilt. För att minimera denna risk vill Kommissionen att ett större antal revisionsbyråer ska revidera börsbolag. Med denna strävan som utgångspunkt uppstår frågor om hur detta ska gå till.

---

² Ernst & Whinney och Arthur Young bildade tillsammans bolaget Ernst & Young medan Deloitte Haskins & Sells gick samman med Touche Ross och skapade Deloitte & Touche (GAO, 2003, s. 11).

³ PwC, Ernst & Young, KPMG och Deloitte blev de fyra stora år 2002 (GAO, 2003, s. 11). Benämningen de fyra stora ”är en beskrivning av dessa företags storlek ur ett globalt perspektiv” (Carrington, 2010, s. 206).

⁴ Europeiska kommissionen är den institution inom Europeiska unionen som ger förslag till nya lagar. Den ser även till att de lagar som Europaparlamentet och rådet antar följs. I Kommissionen sitter en politisk representant från respektive medlemsstat (Kommissionen, 2006).

I grönboken om revisionspolitik ifrågasätter Kommissionen (2010) om sammanslagningarna som lett till den höga marknadskoncentrationen fortfarande fyller sina syften eller om en upplösning av de fyra stora revisionsbyråerna vore bättre. Samtliga fyra stora revisionsbyråer har kommenterat grönboken och delar uppfattningen att sammanslagningarna fortfarande är berättigade. Det vill säga de ser ingen anledning till att behöva minska i storlek (PwC, 2010a; Deloitte, 2010a; Ernst & Young, 2010; KPMG, 2010). Utöver de fyra stora har även investerare, branschorganisationer, myndigheter samt små och medelstora revisionsbyråer gett sina synpunkter på grönboken. I den sammanfattning av de inkomna svaren som Kommissionen (2011c, s. 31 ff) har gjort framgår det att majoriteten av de svarande har svårt att föreställa sig att en upplösning av de fyra stora skulle ha positiva effekter.

En annan väg att gå vore enligt Kommissionen (2010) att få in nya aktörer på marknaden för börsbolagsrevision. Den ger förslag på åtgärder som kan underlätta för mindre revisionsbyråer att i större utsträckning revidera börsbolag. United States General Accounting Office, GAO, (2003) har publicerat en studie där den bland annat tar upp inträdesbarriärer som hindrar de medelstora revisionsbyråerna från att vara mer aktiva på den amerikanska revisionsmarknaden. London Economics och Ewert (2006) har gjort en liknande studie för den europeiska revisionsmarknaden. Gäller dessa barriärer även den svenska marknaden för börsbolagsrevision och vilka åtgärder skulle i så fall kunna vidtas för att motverka dessa?

Enligt Ballas och Fafaliou (2008, s. 486) har forskare som tidigare undersökt revisionsmarknadsstrukturen främst koncentrerat sig på att mäta koncentrationsgraden med hjälp av olika kvantitativa mått. Detta för att kunna jämföra koncentrationsgraden mellan olika tidpunkter och dra slutsatser om hur denna har utvecklats. Majoriteten av dessa studier är från USA, Storbritannien och Australien även om det på senare tid också genomförts studier i flertalet andra länder (Quick & Wolz, 1999, s. 184; Ballas & Fafaliou, 2008, s. 486). Quick och Wolz (1999, s. 175) menar att många forskare kommit fram till att koncentrationen på revisionsmarknaden ökat i takt med att revisionsbyråerna blivit färre. Loft och Sjöfors (1993) har studerat de svenska och danska marknaderna och kommit fram till samma resultat.

Wallerstedt (2001; 2002; 2005; 2009) har tidigare gjort en historisk redogörelse för revisorsyrkets utveckling i Sverige. Vår studie skiljer sig dock från Wallerstedts eftersom vårt fokus inte ligger på revisionsprofessionens utveckling utan på den svenska marknaden för börsbolagsrevision och då framförallt på revisionsbyråernas utveckling. Hur har den svenska marknaden för börsbolagsrevision utvecklats och hur ser den ut idag?

Att Kommissionen (2010) uttrycker ett behov av att se över revisionsmarknadsstrukturen tyder på att detta är ett aktuellt och relevant område att studera ytterligare. Då flera forskare i tidigare studier detaljerat beskrivit hur revisionsmarknadsstrukturen utvecklats med tiden tillför denna studie ny kunskap inom området genom att gå ett steg längre. Detta genom en djupare analys av marknadsaktörernas egna uppfattningar om marknaden för börsbolagsrevision.

Problemdiskussionen leder oss fram till Modell 1. Modellen visar att studiens huvudfokus ligger på den svenska marknaden för börsbolagsrevision. Vi studerar emellertid även den historiska bakgrunden, de inträdesbarriärer som finns idag och eventuella åtgärder som kan vidtas för att fler revisionsbyråer ska bli engagerade i börsbolagsrevision i framtiden.

Modell 1. Problemöversikt

1.3 Problemformulering

Hur upplever revisorer på svenska medelstora revisionsbyråer den svenska marknaden för börsbolagsrevision?

- Varför är svenska medelstora revisionsbyråer inte mer delaktiga i börsbolagsrevision?
- Hur ser svenska medelstora revisionsbyråer på att i framtiden kunna bli mer delaktiga i börsbolagsrevision?

1.4 Syfte

Syftet är att beskriva och analysera de uppfattningar revisorer på svenska medelstora revisionsbyråer har om den svenska marknaden för börsbolagsrevision samt beskriva åtgärder som kan vara lämpliga för att underlätta inträde på denna marknad.

1.5 Avgränsning

För att kunna hänvisa till en marknadsstruktur krävs en definition av den relevanta marknaden (Anderson et al., 2003, kap. 3). Den relevanta marknaden i detta fall är avgränsad geografiskt och branschmässigt till den svenska marknaden för börsbolagsrevision. Vi har valt att undersöka hur revisorer på medelstora revisionsbyråer uppfattar denna marknad och tar därmed inte hänsyn till övriga intressenters uppfattningar.

2. Teoretisk referensram

2.1 Sammanfattning

Revisionens *historiska bakgrund* sträcker sig tillbaka till 1600-talet (Sillén, 1949, s. 281). I Sverige har revisionen utvecklats mycket under de århundraden som gått, från att vara ett yrke med ett fåtal personer som arbetade på heltid till ett respekterat yrke som erbjuder många olika tjänster (Wallerstedt, 2002). Efter att inledningsvis ha arbetat var och en för sig började revisorerna organisera sig och större revisionsbyråer bildades (Wallerstedt, 2009, s. 99 ff).

Den svenska marknaden för börsbolagsrevision kan definieras som en handelsplats där svenska revisionsbyråer erbjuder svenska börsbolag revisionstjänster (Loft & Sjöfors, 1993, s. 169). Enligt Sundberg (2002) och Wallerstedt (2002) finns det tre stora revisionsbyråer i Sverige, ett antal medelstora och många små. När det gäller börsbolagen är detta bolag som är noterade på Nordiska listan eller NGM Equity (FI, 2011). Revisionen av noterade bolag skiljer sig från revisionen av onoterade bolag eftersom det finns ett större allmänt intresse och mer omfattande lagkrav (Örtengren, 2008, s. 107 f).

GAO (2003) har genomfört en studie med syfte att undersöka den amerikanska marknaden för börsbolagsrevision. De kom bland annat fram till att det finns ett antal inträdesbarriärer på denna marknad som gör det svårare för mindre revisionsbyråer att konkurrera gentemot större revisionsbyråer. London Economics och Ewert (2006) studerade i uppdrag från Kommissionen på ett liknande sätt den europeiska marknaden för börsbolagsrevision. Bland de *inträdesbarriärer* som framkom i GAOs (2003) samt London Economics och Ewerts (2006) studier finns *kapacitetsbrist*, *avsaknad av renommé* och *få revisorsbyten*.

I grönboken om revisionspolitik föreslår Kommissionen (2010, s. 16 ff) en rad *åtgärder* med avsikt att underlätta för medelstora revisionsbyråer att bli mer delaktiga på marknaden för börsbolagsrevision. Närmare bestämt är åtgärderna följande: *revisionskonsortier*, *extern rotation* och *revisionsbyråcertifiering*.

Den teoretiska referensramens uppbyggnad illustreras i Modell 2 som mer detaljerat förklarar Modell 1.

Modell 2. Teoretisk problemöversikt

2.2 Historisk bakgrund

2.2.1 Revisionsprofessionens tillkomst och utveckling i Sverige

Den äldsta dokumentationen som visar på förekomsten av regelbunden revision i Sverige dateras till mitten av 1600-talet. Den professionella revisionens utveckling började dock långt senare (Sillén, 1949, s. 281). Detta skedde parallellt med framväxten av aktiebolag som började först i mitten av 1800-talet. I takt med att företagen växte och började söka efter externa kapitalkällor var det inte längre samma personer som både ägde och styrde företagen. Revisionen kom därmed att fylla det uppkomna behovet av extern kontroll (Wallerstedt, 2009, s. 10, 23). Till en början utfördes majoriteten av alla revisionsuppdrag av lekmannarevisorer. Denna grupp bestod bland annat av bankirer och advokater som vid sidan av sina ordinarie arbeten utövade revisorssysslor (Hanner, 1962, s. 5). Omkring år 1900 fanns enbart ett fåtal personer som på heltid ägnade sig åt revisionsarbete i Sverige (Sillén, 1949, s. 281).

År 1912 auktoriserade Stockholms Handelskammare på eget initiativ de första revisorerna i Sverige. De formella kraven för att bli auktoriserad revisor var bland annat avlagd examen vid Handelshögskolan i Stockholm, en lägsta ålder av 25 år samt minst tre års praktik inom branschen (Sillén, 1949, s. 281). De första revisorerna som auktoriserades var sex till antalet, det ringa antalet berodde på att marknaden skulle ha en chans att anamma det nya yrket (Wallerstedt, 2005, s. 26; 2009, s. 53). Wallerstedt (2005, s. 26) menar att detta var ett klokt beslut eftersom mottagandet inte var alltför entusiastiskt, företagen höll sig kvar vid sina gamla vanor och anställde även fortsättningsvis hellre lekmannarevisorer än auktoriserade revisorer. De högt satta auktorisationskraven, då främst kravet på praktik, resulterade i att revisorskåren även framöver växte långsamt och dispenser fick beviljas för att antalet auktoriserade revisorer överhuvudtaget skulle öka (Wallerstedt, 2009, s. 54, 98).

I den svenska aktiebolagslagen, ABL, från år 1895 föreskrevs revision av svenska aktiebolag för första gången. Revisionen inkluderade granskning av såväl styrelsens förvaltning som bolagets räkenskaper (Wallerstedt, 2009, s. 27). Efter Kreugerkraschen som inträffade år 1932 rekommenderade Stockholms Fondbörsstyrelse alla noterade företag att anlita auktoriserade revisorer. Det var dock först i ABL från år 1944 som det blev obligatoriskt för bolag som var börsnoterade eller hade aktiekapital om minst två miljoner kronor att anlita auktoriserade revisorer (Sillén, 1949, s. 282).

I 1944 års ABL definierades auktoriserad revisor för första gången. Titlarna auktoriserad revisor och godkänd granskningsman, från och med år 1973 godkänd revisor, begränsades då till att omfatta de revisorer som auktoriserats eller godkänts vid en handelskammare (Sillén, 1949, s. 282; Wallerstedt, 2009, s. 154, 219). År 1973 övertog staten auktorisationen och tillsynen av revisorer. I samband med Lag om revisorer från år 1995 etablerades Revisorsnämnden som från denna tidpunkt innehar uppdraget att auktorisera och utöva tillsyn över revisorerna (Wallerstedt, 2009, s. 209, 220, 232).

2.2.2 Revisionsbyråernas tillkomst och utveckling i Sverige

Till en början bedrev majoriteten av alla revisorer sina verksamheter var och en för sig. Även om det förekom att flera revisorer delade på samma kontorsutrymme bildades i de flesta fall inga egentliga sammanslutningar. De tre största revisionsbyråerna i Sverige idag, år 2011, har

alla rötter bland de revisorer som auktoriserades under 1910- och 20-talen (Wallerstedt, 2009, s. 99 ff). Wallerstedt (2009, s. 266) menar att detta visar på de fördelar de haft av att tidigt etablera sig på marknaden.

Price Waterhouse etablerade sig i Sverige under början av 1930-talet och var därmed först av alla utländska revisionsbyråer att göra detta. Bidragande anledning var att den svenska regeringen anlidade revisionsbyrån som utredare av Kreugerkraschen. Vid den tidpunkten fanns inte tillräckligt många auktoriserade revisorer i Sverige för att klara av ett uppdrag av den storleken. Price Waterhouse var dessutom en välkänd internationell revisionsbyrå med högt anseende (Wallerstedt, 2009, s. 122 f, 129).

Under 1960-talet växte de stora revisionsbyråerna både organiskt och genom förvärv av mindre revisionsbyråer. I början av 1960-talet inledde även några av de största svenska revisionsbyråerna samarbeten med internationella partners. De svenska revisionsbyråerna var tvungna att ta detta steg för att kunna erbjuda de tjänster som den ökande andelen internationellt förankrade företag efterfrågade. Utöver revisionstjänster började företagen även efterfråga kvalificerade rådgivningstjänster. Detta föranledde den specialisering som tillsammans med internationaliseringen kom att bli kännetecknande för revisionsbranschens utveckling under 1970- och 1980-talen (Wallerstedt, 2009, s. 195, 204, 267).

Det var särskilt under 1980-talet som många samgåenden mellan såväl mindre som större revisionsbyråer ägde rum. Under samma period växte de största byråerna också som mest storleksmässigt. År 1983 blev det enligt lag obligatoriskt för alla svenska aktieföretag att anlita en auktoriserad eller godkänd revisor. Efterfrågan på revisionstjänster ökade och när aktieföretagen blev fler avspeglade sig detta även på revisionsidan där byråerna ökade i antal och storlek. (Wallerstedt, 2009, s. 207 f, 264).

Flertalet av de svenska och internationella revisionsbyråerna är uppbyggda kring partnerskap vilket avspeglar sig i namnen som ofta är sammansättningar av grundarnas namn (Wallerstedt, 2009, s. 288). Wallerstedt (2009, s. 288) menar att revisionsbyråerna vunnit trovärdighet genom att på detta sätt lyfta fram de professionella individerna som står bakom dessa. På senare tid har flera av de svenska revisionsbyråerna övergett sina svenska namn till förmån för sina internationella partners namn.

2.3 Den svenska marknaden för börsbolagsrevision

En marknad definieras inom nationalekonomi som en handelsplats där köpare och säljare möts för att byta varor och tjänster (Söderberg, 2011). Den svenska marknaden för börsbolagsrevision kan därmed analogt definieras som en handelsplats där revisionsbyråer erbjuder börsbolag revisionstjänster (Loft & Sjöfors, 1993, s. 169).

2.3.1 Svenska revisionsbyråer

Från 1970-talet och framåt har koncentrationsgraden stigit på den svenska revisionsmarknaden (Wallerstedt, 2009, s. 265). År 1990 dominerade enligt Loft och Sjöfors (1993, s. 166) tre revisionsbyråer⁵ den svenska revisionsmarknaden. Den totala

---

⁵ Öhrlings Reveko (del av Coopers & Lybrand), Ernst & Young och Bohlins (del av KPMG) (Loft & Sjöfors, 1993, s. 166).

nettoomsättningen av de börsrevisionsuppdrag som de tre utförde var lika hög som den omsättning som de sju största revisionsbyråerna haft tillsammans femton år tidigare.

Enligt Sundberg (2002) kan revisionsbyråers storlek mätas på grundval av olika utgångspunkter såsom nettoomsättning, antal revisionsuppdrag och antal revisorer. Han menar att nettoomsättningen är ett mindre rättvisande mått eftersom det visar revisionsbyråernas totala nettoomsättning som består av andra delar än enbart omsättning från revisionstjänster. Även antal revisionsuppdrag framställs som ett mindre lämpligt mått då klienterna och därmed också uppdragen skiljer sig åt storleksmässigt. Därav finner Sundberg (2002) det lämpligast att dela in revisionsbyråerna storleksmässigt efter antal revisorer. I detta fall ingår såväl auktoriserade som godkända revisorer.

Sundberg (2002) har i sin studie av revisionsbranschen använt sig av siffror från år 2001 och delar in revisionsbyråerna i olika storleksgrupper enligt följande mönster: den största storleksgruppen består av tre revisionsbyråer som alla har minst 500 revisorer. Den näst största storleksgruppen utgörs av fyra revisionsbyråer som har mellan 40 och knappt 200 revisorer. I den minsta storleksgruppen representeras de drygt 1 000 resterande revisionsbyråerna varav samtliga har mindre än 20 revisorer.

Vid Wallerstedts (2002) kartläggning av revisionsmarknadsstrukturen år 1999 delar hon in revisionsbyråerna i tre olika storleksgrupper. Hon definierar tre revisionsbyråer som stora, tretton som medelstora och 358 som små. De gränser hon nämner är mellan sex och hundra auktoriserade revisorer för medelstora revisionsbyråer samt mellan en till fem auktoriserade revisorer för små revisionsbyråer.

Affärsvärlden publicerar varje år Konsultguiden i vilken de största svenska revisionsbyråerna presenteras i storleksordning efter omsättning. I Tabell 1 presenteras siffror från år 2008.

Tabell 1. De åtta största svenska revisionsbyråerna år 2008

	Omsättning, MKR	Antal anställda	Antal revisorer	Antal börsbolags- revisionsuppdrag
PwC ⁶	4046	3414	728	103
Ernst & Young	2710	1945	611	63
KPMG	2033	1551	433	65
Deloitte	1420	1116	160	36
Grant Thornton	865	808	229	10
BDO ⁷	520	600	141	8
Mazars SET ⁸	295	171	90	8
Baker Tilly	151	178	48	1

(Affärsvärlden, 2010, s. 114 f; Fristedt & Sundqvist, 2008, s. 48).

⁶ PricewaterhouseCoopers bytte namn till PwC år 2010 (PwC, 2010b).

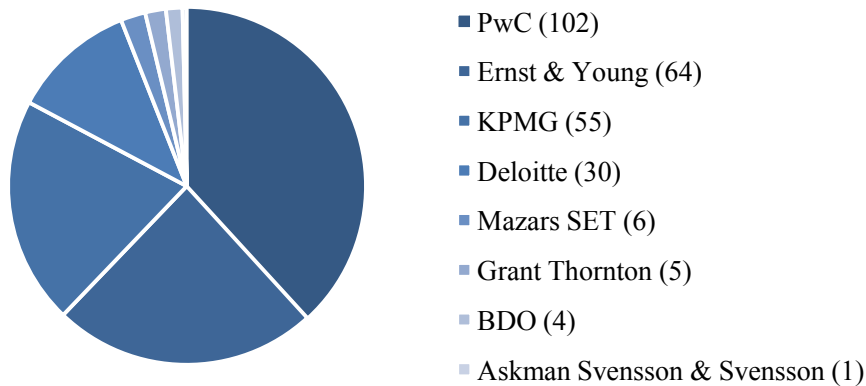
⁷ Från och med år 2010 bytte BDO Nordic till BDO (BDO, 2011a).

⁸ SET slog sig samman med Mazars år 2010 och bildade Mazars SET (Mazars SET, 2011).

Fördelningen av revisionsuppdragen på Stockholmsbörsen AB och NGM AB under räkenskapsåret 2010 illustreras i Diagram 1.

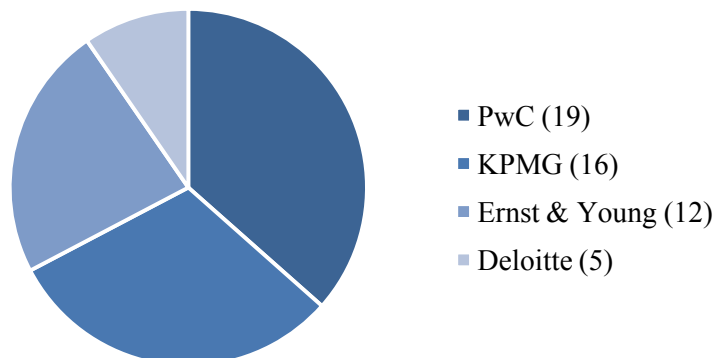
Diagram 1. Revisionsbyråernas marknadsandelar av svenska börsbolagsrevisioner år 2010

(Fristedt, Larsson & Sundqvist, 2010, s. 48).

I Diagram 2 åskådliggörs fördelningen av revisionsuppdragen när det gäller Large Cap-bolagen, det vill säga de största börsbolagen i Sverige, under räkenskapsåret 2010.

Diagram 2. Revisionsbyråernas marknadsandelar av Large Cap-bolagsrevisioner år 2010

(Fristedt et al., 2010, s. 77).

2.3.2 Svenska börsbolag

Med börsbolag avses aktiebolag som har aktier noterade vid en börs (NE, 2011a). En börs är en organisation som med tillstånd från Finansinspektionen, FI, tillhandahåller en eller flera reglerade marknader (FI, 2011). Börsen sammanför regelbundet anbud från köpare och säljare samt verkställer affärer (Edenhammar, 2011).

Den ledande svenska börsen är Stockholmsbörsen AB som utgör en del av Nordiska Börsen. Nordiska börsen, som ägs av The Nasdaq OMX Group, bildades år 2006 i samband med att de tidigare fristående motsvarigheterna i Stockholm, Helsingfors, Köpenhamn, Tallinn, Riga, Vilnius och Reykjavik förenades (Edenhammar, Lindgren, Gleisner, 2011; NE, 2011b). Stockholmsbörsen AB bedriver sin verksamhet på Nordiska listan som är de nordiska och baltiska ländernas gemensamma marknad, denna etablerades samtidigt som Nordiska börsen (Edenhammar et al., 2011; Gleisner, 2011).

På Nordiska listan ordnas de listade bolagen efter börsvärde i Large Cap, Mid Cap och Small Cap. De största bolagen är de som har ett börsvärde över 1 miljard euro och dessa tillhör Large Cap. I Mid Cap listas de medelstora bolagen som har ett börsvärde mellan 150 miljoner euro och 1 miljard euro. Små bolag med ett börsvärde under 150 miljoner euro ingår i Small Cap. Inom respektive grupp delas bolagen dessutom in efter branschtillhörighet. Alla bolag som finns på Nordiska listan uppfyller ett antal grundläggande noteringskrav, närmare bestämt måste bolagen ha existerat under tre års tid, ha dokumenterade garantier för att deras verksamheter kommer kunna bedrivas minst ett år framåt i tiden samt uppfylla krav vad gäller organisation, ledning och styrelse. Dessutom måste minst en fjärdedel av aktiekapitalet vara i allmän ägo (Gleisner, 2011).

Den näst största svenska aktiebörsen är Nordic Growth Market, NGM, AB. NGM AB bedriver sin verksamhet på börslistan NGM Equity (NGM, 2011a). Börsen vänder sig främst till små och medelstora tillväxtbolag inom Norden och därmed är noteringskraven inte lika höga som vid Stockholmsbörsen (NGM, 2011a,; 2011b). Noteringskraven innebär bland annat att bolaget måste ha minst 300 aktieägare med vardera minst en börspost, ha upprättat ett noteringsprospekt där bolaget presenteras samt uppfylla allmänna krav vad gäller organisation och styrning (NGM, 2011b). Därutöver måste minst en tiondel av aktiekapitalet respektive rösterna vara i allmän ägo (NGM, 2011b).

Den 7 juni år 2010 uppgick antal bolag med säte i Sverige och registrering på Stockholmsbörsen eller NGM till 262 stycken (Fristedt et al., 2010, s. 5 ff). Utöver de reglerade marknaderna finns det fyra handelsplattformar i Sverige, dessa är First North, Nordic MTF, Aktietorget och Burgundy. Handelsplattformarna drivs i tur och ordning av följande marknadsplatser: Nasdaq OMX Stockholm AB, Nordic Growth Market NGM AB, Aktietorget AB och Burgundy AB. Ordet lista används ibland synonymt för börs eller marknadsplats. Det förekommer ingen konsekvent listindelning då massmedia ibland ställer samman listor som inte överensstämmer med de som börserna och marknadsplatserna presenterar (FI, 2011).

2.3.3 Revisionstjänst

De bolag som är noterade på en reglerad marknad måste upprätta sin redovisning enligt International Financial Reporting Standard, IFRS. I Sverige infördes IFRS år 2005 efter att EU antagit en förordning år 2002 (Marton, Lumsden, Lundqvist, Pettersson & Rimmel, 2010, s. 2). Övriga krav för börsbolag innebär bland annat att bolagen regelbundet ska offentliggöra finansiell information samt all information som kan tänkas ha en inverkan på aktiekursen. Dessa regler gäller inte för handelsplattformarna såvida de inte har motsvarande regler i sina avtal (FI, 2011). Eftersom börsbolag ska redovisa enligt IFRS behövs det en annan kompetens och erfarenhet jämfört med i ett privat företag (Örtengren, 2008, s. 107 f). Enligt börsbolagsrepresentanterna i GAOs (2003, s. 46) studie kräver börsbolagsrevision av stora bolag mer resurser i form av revisorer med högre utbildning och längre erfarenhet.

Enligt Örtengren (2008, s. 107 f) finns det en del skillnader mellan ett börsbolag och ett privat företag. Till exempel är ett börsbolag publikt vilket medför att fler är intresserade av företagets verksamhet och marknaden ställer därför krav på insyn och löpande information. En annan skillnad är att i ett börsbolag ska det löpande lämnas korrekt, relevant och tillförlitlig information vilket kräver andra resurser än i ett privat företag.

Engellau (2008, s, 199 ff) menar att ett noterat bolag blir mycket mer uppmärksammat än ett onoterat. Uppmärksamheten kan ha både positiva och negativa effekter. En positiv effekt är den indirekta marknadsföringen. En negativ är att kritiska händelser alltid föranleder ett stort medieuppbåd. En nackdel med notering är de informationskrav som bolaget har gentemot marknaden. En ytterligare nackdel är alla regler. I mitten av 2000-talet implementerades under en treårsperiod sex tunga EU-direktiv i Sverige. Regelverken förändrades därmed radikalt för de noterade bolagen.

2.4 Inträdesbarriärer

2.4.1 Kapacitetsbrist

Den första inträdesbarriären är bristen på den kapacitet som krävs för att revidera börsbolag, vilket GAO (2003, s. 45 ff) antyder är den största utmaningen för mindre revisionsbyråer. Det handlar här om avsaknaden av tillräckliga personalresurser, teknisk kunskap och global spridning. Börsbolag är ofta internationellt förankrade och är på grund av sina komplexa strukturer svårare att revidera än mindre bolag. Hur komplicerad en börsbolagsrevision är beror på en mängd faktorer. Bland annat vilka marknader klienten är aktiv på, klientens storlek och förekomsten av organisatoriska förändringar. Revisionen av ett stort internationellt förankrat börsbolag kan kräva fler än hundra engagerade anställda från revisionsbyråns sida. Detta gör det svårt för mindre revisionsbyråer som inte har de personalresurser som krävs för att engagera många anställda i en enskild klient.

Eftersom mindre revisionsbyråer i liten utsträckning erbjuder tjänster till större bolag idag är det därför svårt för dem att bygga upp de resurser som krävs för att kunna revidera dessa (GAO, 2003, s. 47). Bland de mindre revisionsbyråer som GAO (2003, s. 47) vände sig till svarade vissa att de hade svårt att attrahera personal med hög utbildning och lång erfarenhet samt de som har branschspecifika kunskaper. De menade vidare att de hade svårigheter att hålla kvar de medarbetare de hade med denna expertis eftersom dessa ofta bytte till de större revisionsbyråerna. Detta på grund av att de har större resurser för kompensation av medarbetare samt kan erbjuda fler valmöjligheter. De börsbolagsrepresentanter som svarade på GAOs (2003, s. 47) enkätundersökning menade att den tredje viktigaste faktorn vid val av revisor var att denne hade branschspecifika kunskaper.

Vidare menade en del av börsbolagsrepresentanterna att det var en förutsättning att deras revisorer var globalt utbredda för att kunna revidera deras internationella koncerner. Även om det finns mindre revisionsbyråer som är globalt aktiva verkar inte alla börsbolag vara medvetna om detta eller är de tveksamma till kvaliteten på dessa globala nätverk. Revisionsbyråer är nätverk sammansatta av separata enheter som i rättslig mening är oberoende av varandra. De större revisionsbyråernas filialer samarbetar i stor utsträckning genom att dela resurser och tillsammans stödja system, revisionsförfaranden, kvalitet och interna kontrollstrukturer. Detta till skillnad från mindre revisionsbyråer vars nätverk framställs som lösare. Deras enheter tycks vara mer fristående och disparata eftersom de inte delar resurser och stödjer varandra i samma utsträckning som de större revisionsbyråerna (GAO, 2003, s. 47 f).

De fyra största revisionsbyråerna och företagen i London Economics och Ewerts (2006, s. 41) studie ser till skillnad från de medelstora revisionsbyråerna kapacitetsbrist som den största inträdesbarriären. Företagen rankar även avsaknad av global spridning lika högt. London Economics och Ewerts (2006, s. 44 f) studie visar att viljan att anlita en medelstor revisionsbyrå för revisionsuppdrag minskade med storleken på kunden. Med andra ord är stora kunder inte beredda att anlita medelstora revisionsbyråer i samma utsträckning som små kunder.

2.4.2 Avsaknad av renommé

Resultatet av GAOs (2003, s. 49) enkätundersökning visade att börsbolagsrepresentanterna ansåg att den viktigaste faktorn vid val av revisor var kvalitet och den näst viktigaste faktorn renommé eller ett välkänt namn. De större revisionsbyråerna har skapat starka etablerade varumärken och föredras av börsbolag och investerare eftersom de är bekanta för dem. Trots tidigare skandaler tenderar börsbolagen att fortsatt engagera de stora revisionsbyråerna med anledning av att dessa anses öka trovärdigheten gentemot investerare.

De medelstora revisionsbyråer som London Economics och Ewert (2006, s. 42) studerat menar att de välkända namn som de stora revisionsbyråerna har är den mest betydelsefulla inträdesbarriären på marknaden för börsbolagsrevision. Förklaringen är att de medelstora revisionsbyråernas upplever att ett val av en av de fyra stora lättare kan förklaras och försvaras gentemot intressenterna. London Economics och Ewert (2006, s. 42) konstaterar att det ligger mycket arbete och tid bakom ett välkänt namn och att detta därmed inte är en inträdesbarriär som det med enkelhet går att rikta politiska åtgärder mot.

När ett börsbolag ska tillsätta en revisor valde år 2010 enligt Fristedt et al. (2010, s. 6, 48 f) en klar majoritet efter revisionsbyråns och inte efter den enskilda revisorns namn. Det kan även utläsas att en mindre revisionsbyrå har ett börsbolagsuppdrag, valet har i detta fall gjorts efter revisorns och inte byråns namn.

2.4.3 Få revisorsbyten

London Economics och Ewert (2006, s. 43 ff) nämner ytterligare en inträdesbarriär på marknaden för börsbolagsrevision, närmare bestämt kundernas ovilja till förändring vilket resulterar i en begränsad förekomst av frivilliga revisorsbyten. Nämnvärt är att denna motvilja till att byta revisor tenderar att öka med storleken på kunden, det vill säga större kunder byter mer sällan revisor än mindre kunder.

I London Economics och Ewerts (2006, s. 57 ff) studie har de frågat både företag och revisionsbyråer vad som föranlett de revisorsbyten som ägt rum under den föregående tioårsperioden. Enligt företagen var den främsta anledningen utnämningar av koncernrevisorer. I andra hand kom priset på revisionen. Ytterligare anledningar var bland annat kvalitetsbrist samt samgåenden och förvärv. De medelstora revisionsbyråerna trodde däremot att priset på revisionen var mest avgörande, därefter kom kvalitetsbrist och bristande rådgivningsutbud. Utnämningar av koncernrevisorer samt samgåenden och förvärv bedömde de medelstora revisionsbyråerna inte vara av lika stor betydelse.

År 2006 utfärdade Europaparlamentet och Rådet (2006, 10:42:2) ett nytt revisorsdirektiv och föreskrev därmed medlemsländerna att införa strängare oberoenderegler. Den eller de huvudansvariga revisorerna skulle framöver som längst få inneha ett revisionsuppdrag sju år i följd. Sverige implementerade denna regel i ABL (2005, 9:21a) år 2009. Alander (2002) benämner det faktum att de huvudansvariga revisorerna byts ut efter en viss period men att uppdraget fortfarande kan utföras av revisorer inom samma revisionsbyråer för intern rotation. Från och med år 2010 är revisorns mandatperiod ett år. Företagen kan välja att undgå denna regel men måste ha nyval av revisor minst vart fjärde år (ABL, 2005, 9:21).

2.5 Åtgärder

2.5.1 Revisionskonsortier

Den första åtgärden som Kommissionen (2010, s. 16) föreslår är revisionskonsortier, vilket innebär att revisionen utförs gemensamt av två revisionsbyråer som båda undertecknar revisionsberättelsen. Frankrike är ensamt europeiskt land om att tillämpa detta förfarande idag. Kommissionen (2010, s. 16) vill vidareutveckla den franska modellen och föreslår obligatoriskt införande av revisionskonsortier med tillägget att större företag måste anlita minst en revisionsbyrå som inte är en av de fyra stora.

Sedan år 1966 har det genom lagstadgande varit obligatoriskt med revisionskonsortier för alla börsbolag i Frankrike. Bolagen måste därmed utse två revisionsbyråer som delar på revisionsuppdraget samt undertecknar en gemensam revisionsberättelse. År 1984 utvidgades kravet om revisionskonsortier till alla bolag som i enlighet med EU:s sjunde direktiv ska upprätta koncernredovisningar (Francis, Richard & Vanstraelen, 2009, s. 35, 59).

På den franska revisionsmarknaden opererar de fyra stora revisionsbyråerna samt BDO och Grant Thornton som även de betecknas som stora internationella revisionsbyråer. Marknaden består även av ett antal nationella revisionsbyråer av viss storlek och många små nationella revisionsbyråer (Francis et al., 2009, s. 38). Francis et al. (2009, s. 36) hänvisar till Broye som menar att de fyra revisionsbyråer som är störst internationellt sett även dominerar den franska marknaden för börsbolagsrevision eftersom de drar in 87 procent av de totala revisionsarvodena. Fastän de fyra stora är de största enskilda revisionsbyråerna också i Frankrike menar Francis et al. (2009, s. 36, 38 ff) att även många små och stora nationella revisionsbyråer är medverkande vid börsbolagsrevisioner. De refererar även till Parthenay som kommit fram till samma resultat.

Francis et al. (2009, s. 40, 59) anser att införandet av obligatoriska revisionskonsortier för alla bolag som upprättar koncernredovisningar i Frankrike har fått önskvärd effekt. Detta förutsatt att Bennecibs, vars studie Francis et al. (2009, s. 40, 59) hänvisar till, antagande är rätt. Bennecib menar att ett av målen med införandet var att skydda den franska marknaden från total dominans av internationella revisionsbyråer. Francis et al. (2009, s. 40, 58 f) grundar sitt resonemang på att den franska marknaden är mindre koncentrerad än till exempel den amerikanska. Däremot kan de inte dra slutsatsen att revisionskonsortier som sådana bidrar till en högre revisionskvalitet än när endast en revisor krävs.

Piot (2007, s. 162) menar att det finns två kvalitetsfördelar med revisionskonsortier. För det första granskar revisorerna varandras arbeten och för det andra anses oberoendet öka. Han

refererar till en av sina egna tidigare studier i vilken han konstaterat att revisionskonsortier är konkurrensfrämjande. Detta eftersom det öppnar upp möjligheter för viktiga nationella revisionsbyråer att konkurrera mot de stora internationella revisionsbyråerna. Piots (2007, s. 173 f) studie visar att de samgåenden som ägt rum mellan revisionsbyråer inte har påverkat konkurrensnivån negativt. Studien visar också på att det finns en motvilja bland de fyra stora mot att dela revisionsuppdragen med varandra. Piot (2007, s. 175) spekulerar i att detta kan bero på en ökad rivalitet mellan revisionsbyråerna när det gäller delandet av revisionsuppdrag och en ovilja att utbyta information vad gäller arbetsmetoder. Att de stora revisionsbyråerna tenderar till att bli mindre villiga att dela på samma uppdrag menar Piot (2007, s. 175) kan resultera i högre revisionskostnader för företagen. Detta eftersom positiva samarbetseffekter mellan revisionsbyråerna går förlorade.

I Danmark var det obligatoriskt för alla börsbolag att tillsätta revisionskonsortier mellan åren 1930 till 2005. Anledningen till att det infördes var att det ansågs höja revisionens trovärdighet. De främsta orsakerna till avskaffandet var att det ansågs vara ett inaktuellt system och en påfrestning för de danska företagen (Thinggaard & Kiertzner, 2008, s. 144). Thinggaard och Kiertzner (2008, s. 145, 149) drar paralleller till en fransk studie och menar att revisionsbyråerna under de fyra stora inte var lika delaktiga i revisionskonsortierna i Danmark som de var i Frankrike. De menar samtidigt att det fanns betydande skillnader i hur länderna valt att utforma regelverket gällande revisionskonsortier. För det första hade danska revisionsbyråer som sänkte sina revisionsarvoden större chans att få en högre andel av arbetet än i Frankrike. För det andra väljs revisorerna vart sjätte år i Frankrike medan de i Danmark valdes från år till år. Enligt Fristedt et al. (2010, s. 48) har fem svenska börsbolag, närmare bestämt Castellum, MTG, Saab, Seco Tools och SHB, frivilligt valt att anlita två revisionsbyråer under år 2010. Samtliga är listade på Large Cap.

2.5.2 Extern rotation

För det andra föreslår Kommissionen (2010, s. 12, 17) obligatoriskt byte av revisionsbyrå, det vill säga att en revisionsbyrå eller ett revisionskonsortium endast tillåts revidera en och samma klient under en fastställd tidsperiod och att uppdraget därefter lämnas över till en annan revisionsbyrå. Detta kallas även för extern rotation och är inte detsamma som intern rotation (Alander, 2002).

Av de europeiska företag som haft en av de stora revisionsbyråerna men växlat revisionsbyrå under den senaste tioårsperioden bytte enligt London Economics och Ewert (2006, s. 57) 85 procent till en annan stor revisionsbyrå. 13 procent bytte från en medelstor revisionsbyrå till en av de fyra stora och endast 2 procent från en stor till en medelstor revisionsbyrå.

I Italien har extern rotation vart nionde år varit obligatoriskt för börsbolag sedan år 1974. Den italienska marknaden för börsbolagsrevision är nästintill en oligopolmarknad och införandet av extern rotation verkar inte ha haft någon effekt på konkurrensnivån. Det är fortfarande de största revisionsbyråerna som dominerar och lagförändringen har inte ökat de små och medelstora revisionsbyråernas chanser att konkurrera gentemot de stora (Cameran, Livatino, Pecchiari & Viganò, 2003, s. 3 f). Cameran et al. (2003, s. 4) tolkar ett beslut fattat av den italienska konkurrensmyndigheten som att förändringen kanske snarare har lett till en ökad risk för kartellbildning mellan de stora revisionsbyråerna.

Mellan åren 1988 och 1995 var det lagstadgat om extern rotation vart nionde år i Spanien. Motståndare till extern rotation har ofta använt Spanien som ett exempel för att visa på den externa rotationens negativa effekter på kvaliteten och marknadsstrukturen (Carrera, Gómez-Aguilar, Humphrey & Ruiz-Barbadillo, 2007, s. 672). Carrera et al. (2007, s. 672) är kritiska till att slutsatser dras om Spaniens erfarenheter av extern rotation eftersom lagen togs bort efter sju år och därmed hann den externa rotationen som skulle äga rum vart nionde aldrig få någon effekt.

År 2005 var det enligt Cameran, Di Vincenzo och Merlotti (2005, s. 53 f) förutom i Italien lagstadgat om extern rotation för börsbolag i Brasilien och Sydkorea i vart femte respektive vart sjätte år. Indien hade vid denna tidpunkt krav på extern rotation vart fjärde år i banker, försäkringsbolag och statliga bolag medan bankerna i Singapore var tvungna att rotera revisionsbyrå vart femte år.

2.5.3 Revisionsbyråcertifiering

För det tredje menar Kommissionen (2010, s. 17) att börsföretagen utvecklat en förkärlek till de fyra stora revisionsbyråerna. För att ändra på uppfattningen att ”de fyra stora är bäst” övervägs införande av certifiering för europeiska revisionsbyråer som intygar deras kvalifikationer att revidera stora börsbolag. Kommissionen (2010, s. 16) anser att även medelstora revisionsbyråer har den kapacitet som krävs för att revidera börsbolag, en uppfattning som de fyra stora inte delar.

3. Metod

3.1 Val av metod

Det som i vardagligt tal kallas verkligheten kan enligt Jacobsen (2002, s. 14) likställas med det som i forskningssammanhang benämns empiri. För att kunna ge en vetenskaplig bild av verkligheten görs ett övergripande metodval. Detta lägger grunden för vilka valmöjligheter vad gäller exempelvis datainsamlingsmetod och analysmetod som finns att tillgå längre fram. Det finns olika uppfattningar om hur verkligheten ser ut och därmed också om vilken metod som bör användas för att på bästa sätt avbilda denna. En forskare utgår lämpligtvis från undersökningens problemställning och syfte vid val av metod (Trost, 2010; Jacobsen, 2002).

Eftersom syftet med vår undersökning är att beskriva och analysera subjektiva uppfattningar har vi valt en kvalitativ metod. Avsikten är att skapa en djupare förståelse om ett förhållande genom att ta reda på hur människor ser på sig själva och den omgivning de är en del av (Jacobsen, 2002; Lundahl & Skärvad, 1999). Den kvalitativa metodteorin bygger på det hermeneutiska forskningsidealet (Lundahl & Skärvad, 1999, s. 42). Nyckelord inom hermeneutiken samt den kvalitativa metoden är tolkning och förståelse. En alternativ metod till den kvalitativa är den kvantitativa. En skillnad mellan de två metodansatserna är att den kvalitativa lägger vikten vid ord medan den kvantitativa sammanställer fakta i siffror (Jacobsen, 2002, s. 38). Den positivistiska vetenskapsteori som ligger till grund för den kvantitativa metodteorin utgår till skillnad från hermeneutiken från att det finns en objektiv verklighet som går att mäta.

3.2 Val av ansats

Det finns primärt två skilda strategier för att förklara eller förstå något, nämligen induktion och deduktion (Alvesson & Sköldberg, 2008, s. 54). Vid induktion studeras empirin för att leda fram till ny teori, det vill säga att ett antal verkliga fall studeras med avsikt att finna ett allmängiltigt samband. Den induktiva ansatsens styrka är dess förutsättningslöshet, att forskaren på förhand inte har skaffat sig några förväntningar utan är helt öppen för nya perspektiv. Kritiker menar dock att detta resonemang brister eftersom de anser att det är omöjligt för en människa att vara helt öppensinnad (Jacobsen, 2002, s. 35, 43).

Tvärt emot den induktiva ansatsen utgår den deduktiva ansatsen från teorin och försöker med hjälp av denna förklara hur de verkliga fallen ser ut (Sköldberg, 1991, s. 19). Fördelaktigt med denna ansats är att forskaren på förhand tydligt klargör vilka förutsättningar som råder. Deduktionens svaghet ligger i att forskaren inskränker undersökningen till den grad att den överensstämmer med på förhand skapade förväntningar (Jacobsen, 2002, s. 35, 42 f).

Sköldberg (1991, s. 19 f, 344) menar att induktion och deduktion ofta felaktigt ses som de enda tänkbara valmöjligheterna och presenterar en alternativ ansats, tillika den ansats vi valt att använda oss av, närmare bestämt abduktion. Abduktionen anknyter liksom induktionen till empirin. Samtidigt godtas inskaffandet av teoretiska förkunskaper, vilket ligger i deduktionens anda. Sköldberg (1991, s. 19 f) beskriver den abduktiva ansatsen som en kombination av de induktiva och deduktiva ansatserna men menar också att detta är en förenklad beskrivning. Abduktionen är en djupare ansats som omfattar förståelse till skillnad från induktionen och deduktionen som anses vara ytligare.

Abduktionen tillåter oss att tolka ett enskilt fenomen, i vårt fall den svenska marknaden för börsbolagsrevision, utifrån ett generellt mönster, det vill säga utifrån vår referensram. Genom att samla in empiri kan vi i nästa steg stärka vår tolkning. Forskningsprocessen vid abduktion är inte linjär med en start respektive ett mål utan innebär snarare ett samspel mellan teori och empiri där båda utvecklas parallellt (Sköldberg, 1991, s. 19 f). Detta innebar att vi först samlade på oss teoretiska förkunskaper som sammanställdes i ett första utkast till referensram för att sedan ha dessa som underlag vid empiriinsamlingen. Därefter arbetade vi parallellt med färdigställandet av referensramen respektive empirin.

3.3 Sekundärdata

För att få kunskap inom ett ämne behöver datakällor samlas in och bearbetas. Sekundärdata är data som redan finns, det vill säga att någon annan än forskaren själv har samlat in fakta inom området (Artsberg, 2005, s. 45). Vi började med att söka litteratur i Högskolan i Halmstads bibliotekskatalog Hulda. Här använde vi oss bland annat av sökorden *revision*, *revisionsmarknad* och *Big Four*. Sökningen resulterade i att vi exempelvis fann Fars tidskrift *Balans* och Wallerstedts (2009) bok *Revisorsbranschen i Sverige under hundra år*. Liknande sökningar har gjorts i den nationella bibliotekskatalogen Libris vilket har resulterat i fjärrlån av böcker som inte finns på biblioteket vid Högskolan i Halmstad.

Vetenskapliga artiklar sökte vi upp i databaserna ABI/Inform Global samt Google Scholar. Använda sökord är bland annat kombinationer av *auditors*, *auditing*, *market shares*, *competition*, *concentration*, *joint audits*, *mandatory auditor rotation*, *Big Four* och *Sweden*. För att hitta ytterligare källor har vi också sökt uppsatser i databasen DiVA via Högskolan i Halmstads hemsida samt i den nationella uppsatsdatabasen *uppsatser.se*. Vi har studerat uppsatser med koppling till vårt ämnesområde och sökt upp referenser de använt. Att studera källförteckningar är en metod som vi i stor utsträckning använt oss av när det gäller alla typer av datakällor.

I vår löpande referenshantering har vi under arbetets gång valt att använda oss av sidhänvisningar. Vi menar att detta även underlättar för de läsare som vill söka upp våra källor. I de fall sidhänvisning inte förekommer beror detta antingen på att källan inte har någon sidnumrering eller att det refererade stycket behandlar ett i hela källan genomgående tema. Vi har valt att använda oss av förkortningarna *f* och *ff* vilka enligt Eriksson och Wiedersheim-Paul (2006, s. 108) står för följande sida respektive följande och därpå följande sidor.

3.4 Primärdata

När fakta samlas in för första gången kallas det för primärdata, det vill säga när det är forskaren själv som införskaffar den information som behövs till studien (Artsberg, 2005, s. 45). För att samla in primärdata till vår studie har vi valt att använda oss av intervjuer. Vi avser här en datainsamlingsmetod som inte betecknas på samma sätt av alla forskare. Exempel på benämningar är Bryman och Bells (2007, s. 472) kvalitativa intervju, Jacobsens (2002, kap. 7) individuella, öppna intervju och Kvaales (1997) kvalitativa forskningsintervju. Karaktäristiskt för denna intervjuform är samtalet mellan intervjuare och respondent (Jacobsen, 2002, s. 160). Jacobsen (2002, s. 159) bedömer att detta är den vanligast

förekommande datainsamlingsmetoden inom den kvalitativa forskningsmetoden. Fördelen med den kvalitativa intervjun är öppenheten, det vill säga att det inte finns några regler för hur denna måste genomföras (Kvale, 1997, s. 82). På detta sätt särskiljer den sig från den strukturerade intervjun som kan användas vid kvantitativ metod (Bryman & Bell, 2007, s. 472).

Den kvalitativa intervjun kan genomföras antingen som besöksintervju eller som telefonintervju (Jacobsen, 2002, s. 161). Vi har valt besöksintervjuer för att få en personligare kontakt med respondenten. Jacobsen (2002, s. 161) menar att respondenter i allmänhet öppnar upp sig mer och tenderar till att ha lättare för att tala om känsliga ämnen vid besöksintervjuer. En ytterligare fördel med en besöksintervju är att intervjuaren har möjlighet att inte bara lyssna till respondenten utan även se hur respondenten uttrycker sig i form av mimik och kroppsspråk (Jacobsen, 2002, s. 162).

3.4.1 Urval

Enligt Jacobsen (2002, s. 197) bör varje urvalsprocess börja med att identifiera alla enheter som skulle undersökas vid obegränsade resurser. Eftersom syftet med vår uppsats är att beskriva och analysera de uppfattningar revisorer på svenska medelstora revisionsbyråer har började vi med att söka efter storleksdefinitioner av revisionsbyråer. Affärsvärldens (2011, s. 80) rankinglista gav oss en översikt över de ledande revisionsbyråerna i Sverige. Både Sundberg (2002) och Wallerstedt (2002) väljer att definiera tre revisionsbyråer som stora. Vi har gått på samma linje och väljer att definiera PwC, Ernst & Young och KPMG som stora svenska revisionsbyråer. Även om Deloitte internationellt sett tillhör de fyra stora revisionsbyråerna menar vi att de inte är av samma storlek som de tre största i Sverige (Carrington, 2010, s. 206). Ser vi till antalet revisorer, som är det mått som Sundberg (2002) finner mest lämpligt, har enligt Affärsvärldens (2010, s. 114 f) rankinglista för år 2008 de tre största revisionsbyråerna mellan 430 till 730 revisorer. Övriga revisionsbyråer har alla mindre än 230 revisorer. Därmed blir detta en övre gräns vid vår definition av svenska medelstora revisionsbyråer.

Efter att vi gjort denna definiering gick vi vidare genom att välja ut de revisionsbyråer som vi ansåg skulle tillföra den mest relevanta informationen till vår studie. Vi valde ut de största medelstora revisionsbyråerna eftersom vi anser att de har de bästa förutsättningarna för att i framtiden kunna konkurrera med de stora revisionsbyråerna på marknaden för börsbolagsrevision. På grund av vår begränsade tidsram för studien fastställde vi antalet respondenter före datainsamlingen börjat. Detta eftersom vi utgick från att vi lättare skulle lyckas få respondenter om dessa blev kontaktade i god tid före intervjutillfället.

De fem revisionsbyråer vi valt att kontakta är: Deloitte, Grant Thornton, BDO, Mazars SET och Baker Tilly. Då vår ambition var att genomföra besöksintervjuer valde vi av kostnadsskäl att i första hand kontakta det kontor inom respektive revisionsbyråer som geografiskt ligger i eller närmast Halmstad. Detta innebar att vi via e-post kontaktade ett kontor i Båstad samt två kontor i Halmstad respektive Helsingborg. Vi besökte revisionsbyråernas hemsidor för att hitta lämpliga kontaktpersoner. Några byråer uppger studentkontakter på sina hemsidor och med hänsyn till byråernas önskemål tog vi den första kontakten med dessa personer. I andra hand valde vi att skriva till den person som på hemsidan uppgavs vara kontaktperson för kontoret. I övriga fall uppges de anställda med namn och titel på hemsidorna och vi kontaktade då en auktoriserad revisor, hade kontoret flera auktoriserade revisorer kontaktades

den revisor som varit auktoriserad längst. Uppgifter om revisorernas ålder och år för auktorisation fann vi på FARs (2011) hemsida.

I e-post-meddelandena presenterade vi vårt syfte med uppsatsen enligt följande: ”att undersöka hur revisorer ser på den svenska marknaden för börsbolagsrevision”. Vidare klargjordes att vi i första hand sökte en person med lång erfarenhet inom revisionsbranschen som kan uttala sig om den svenska marknaden för börsbolagsrevision. Även om det inte framställdes som något krav antydde vi det vara fördelaktigt om personen idag arbetar med stora bolag. I vissa fall fick vi direkt respons på våra e-post-meddelanden, i övriga fall följde vi efter några dagar upp våra meddelanden genom telefonsamtal. Alla revisionsbyråer som vi kontaktade hänvisade oss vidare till andra kontor i Sverige, eftersom de ansåg att de inte hade den kompetens vi efterfrågade. I första hand ledde detta till att vi kontaktade andra kontor som även de var belägna på västkusten. Detta resulterade i vi kom i kontakt med revisorer vid fyra olika kontor på västkusten som var villiga att ställa upp på intervjuer, närmare bestämt tre kontor i Malmö och ett i Helsingborg. De personer vi var i kontakt med för den femte revisionsbyrån ansåg inte att de kunde besvara frågor inom vårt ämnesområde och hänvisade oss till kontoret i Stockholm. Då vi av kostnadsskäl satt en gräns för besöksintervjuer till västkusten valde vi att i detta fall genomföra en telefonintervju.

Vår urvalsprocess mynnade ut i följande respondenter: en godkänd revisor vars befattning är senior manager samt fyra auktoriserade revisorer som också är delägare, varav en även är verkställande direktör och styrelseordförande. Den första revisorn har varit godkänd i fyra år men har varit i branschen under fjorton år. Tre av de auktoriserade revisorerna har varit detta i tjugo till tjugofem år och en i närmare fyrtio år. Idag arbetar fyra av revisorerna med börsbolag, den femte har gjort detta tidigare. Tre revisorer arbetar med bolag noterade på Nordiska listan, närmare bestämt inom Mid Cap och Small Cap. De andra arbetar eller har arbetat med bolag listade på Aktietorget och First North.

3.4.2 Utformning av intervjuguide

En kvalitativ intervju kan varieras efter strukturgrad på en skala mellan ostrukturerad och semi-strukturerad. På denna skala var våra intervjuer mer åt det semi-strukturerade hållet. Detta innebär att vi använt oss av en intervjuguide vilket forskare i allmänhet har som hjälpmedel vid denna form av intervju (Bryman & Bell, 2007, s. 474). Intervjuguiden är en förteckning över de specifika teman som ska behandlas under intervjun. Intervjun inleds i detta fall med ett på förhand bestämt fokus och bruket av i förväg förberedda frågor är mer förekommande än vid ostrukturerade intervjuer som kan liknas mer vid vanliga samtal (Bryman & Bell, 2007, s. 479; Burgess, 1991, kap. 5). Kvale (1997, s. 37) beskriver intervjun som fokuserad på specifika ämnesområden som berör respondenten, den är något mellan ett standardiserat frågeformulär och ett öppet samtal.

Vid en kvalitativ intervju ligger fokus på respondentens uppfattningar och därför inleddes intervjun generellt. Vår ambition var inte att den ena intervjun skulle vara den andra lik utan intervjuformen var flexibel och frågorna anpassades efter hur respondenten svarade. Vi följde inte intervjuguiden noggrant utan var öppna för att nya frågor och alternativa formuleringar kunde tillkomma under intervjun. Även frågornas ordningsföljd varierades (Bryman & Bell, 2007, s. 474).

Vid utformandet av intervjuguiden utgick vi från studiens problemformulering och syfte. Intervjuguiden delades upp i de fyra områden vi kom fram till i Modell 1, nämligen bakgrundsinformation, den svenska marknaden för börsbolagsrevision, inträdesbarriärer och åtgärder. Valet att börja med bakgrundsinformation berodde på att lätt få igång en dialog eftersom det är ett område respondenten är väl förtrogen med vilket bidrar till en mjukare övergång till de känsligare ämnena.

Vi försökte hålla de första frågeställningarna inom respektive område öppna för att ge respondenterna frihet att uttrycka sig med sina egna ord och inte styras i en viss riktning. Därtill formulerades mindre öppna frågor vars avsikt var att täcka in de områden studien handlar om. Frågorna bygger på de kunskaper vi skaffat oss under studiens inledande fas. För att se till att vi verkligen förde över de teoretiska begreppen i Modell 2 till våra frågeställningar som användes för att samla in empirin, det vill säga vår operationalisering, skapade vi ett dokument (Eriksson & Wiedersheim-Paul, 2006, s. 59). I dokumentet inordnades frågeställningarna under de begreppen där vi tyckte de passade in och såg således till att alla begrepp togs med.

3.4.3 Tillvägagångssätt vid intervjuerna

Vi skickade ut ett intervjuunderlag via e-post till respondenterna några dagar före intervjun (Bilaga 1). I detta meddelande presenterade vi de övergripande områden som intervjun skulle komma att beröra. Vi valde att inte skicka ut studiens frågeställning och specifika syfte på förhand eftersom vi ansåg att detta skulle styra respondentens inställning och svar.

Intervjuerna genomfördes i tre fall på respondenternas arbetsplatser. I ett fall genomfördes intervjun på ett hotell, detta berodde på att respondenten själv föreslog detta eftersom hon deltog i en kurs där under dagen.

Efter godkännande från respondenterna spelade vi in intervjuerna med hjälp av en diktafon. Detta för att registrera all data och därmed ha ett fullständigt underlag i början av analysarbetet. Kvale (1997, s. 147) menar att en inspelning bidrar till att intervjuaren istället kan fokusera på ämnet för intervjun, samspelet med respondenten samt respondentens ansiktsuttryck och kroppsspråk.

Båda deltog under intervjuerna men hade olika roller. För att inte skapa förvirring är det enligt Krag Jacobsen (1993, s. 185) passande att den person som tagit de första kontakterna också för intervjun. Trots att intervjuerna spelades in valde vi som även Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2011, s. 52 f) rekommenderar att föra anteckningar eftersom vi inte kunde utesluta tekniska problem rörande inspelningen. Eftersom vi tagit kontakt med olika respondenter föll det sig naturligt vem som skulle föra intervjun medan den andra fokuserade på att föra minnesanteckningar.

3.5 Analysmetod

Eftersom vi spelade in intervjuerna blev det första steget i analysarbetet att skriva ut dessa. Kvale (1997, s. 156) menar att det kan vara lämpligt att redigera utskriften för att ge den en mer skriftspråklig karaktär. Vi valde trots detta att i första skedet skriva ut alla intervjuer ordagrant. Vi skrev ut några intervjuer var och jämförde sedan varandras utskrifter med

inspelningarna för att försäkra oss om att alla utskrifter gjorts likadant. Därefter började vi bearbeta varje intervju enskilt. Tillsammans läste vi igenom intervjuerna och koncentrerade dem till den information vi fann vara väsentlig för studien. Vi sorterade upp uttalandena i de på förhand bestämda övergripande kategorierna: marknaden för börsbolagsrevision, inträdesbarriärer och åtgärder och därefter i underkategorierna som framgår av Modell 2. Sedan jämförde vi intervjuutskriften med vårt operationaliseringsdokument för att se vilka eventuella frågor och begrepp vi hade behov av att komplettera. Via e-post skickade vi ut kompletterande frågor samt koncentrerad intervjuutskrift till samtliga respondenter. I de flesta fall fick vi även ringa upp respondenterna för att få de till att svara på våra frågor. Det var endast en respondent som inte ställde upp på komplettering.

Vidare arbetade vi oss igenom en övergripande kategori i taget och delade upp uttalandena i våra underkategorier. Vi bestämde oss för att ha empiri och analys i ett och samma kapitel istället för två separata. Anledningarna är att vi tror att det bidrar till en ökad läsvänlighet, minimerar upprepningar och på ett bättre sätt värnar om våra respondenters anonymitet. I empiri och analyskapitlet presenteras de övergripande kategorierna i skilda avsnitt med underkategorierna som underrubriker. Kapitelindelningen motsvarar för jämförbarhetens skull den i referensramen. För varje underkategori sammanställde och jämförde vi de olika respondenternas intervjuuttalanden för att sedan koppla in teorierna från referensramen.

3.6 Giltighet och trovärdighet

Giltighet kan enligt Jacobsen (2002, s. 21, 266) delas in i extern och intern. Med extern giltighet avses generaliserbarhet eller överförbarhet. Det handlar om i vilken omfattning det resultat vi kommit fram till kan sägas vara giltigt för andra enheter än våra respondenter. Eftersom vi endast intervjuat ett fåtal revisorer och varit ute efter deras personliga åsikter är inte vår avsikt att generalisera resultatet till en större population. För det ändamålet hade en kvalitativ studie varit lämpligare. Vår studie syftar snarare till att belysa ett enskilt fenomen och att förstå detta.

Jacobsen (2002, s. 256, 259) menar att intern giltighet är förknippat med om studiens resultat speglar verkligheten på ett riktigt sätt. För att avgöra detta bedöms urvalet, det vill säga om vi har funnit de mest kvalificerade respondenterna. Vi valde att göra ett rekommendationsurval genom att ta kontakt med en anställd på respektive revisionsbyrå. På detta sätt överlät vi åt dessa personer att finna lämpliga respondenter till vår studie. Anledningen till detta var att vi genom att respektera revisionsbyråernas officiellt angivna kontaktpersoner förväntade oss ett vänligt mottagande. Även om vi på förhand kunde anta att de flesta revisorer som ansvarar för börsbolagsuppdrag befinner sig i Stockholm valde vi att kontakta kontor närmare Halmstad för att om möjligt kunna genomföra besöksintervjuer. Samtliga respondenter uppfyllde våra kvalifikationskrav och lämnade information som motsvarade studiens syfte. Att en revisor endast var godkänd anser vi inte har någon inverkan på studiens giltighet då respondenten varit delaktig i börsbolagsrevisioner under en längre tid. Vi tror snarare att vi genom att intervjua revisorer på olika befattningar fått ett bredare och mer mångsidigt intervjumaterial.

En respondent valde att tala med en kollega före intervjun och hänvisade under intervjun delvis till kollegans svar. Eftersom respondenten i detta fall hämtat informationen från en annan person rör det sig här om sekundärdata (Artsberg, 2005, s. 46). Även om respondenten redogjort delvis för sig själv och delvis för en kollega anser respondenten själv kunna förmedla revisionsbyråns tankar kring våra frågeställningar. Vi bedömer att detta inte

påverkar på vårt val att hänvisa till revisorernas uppfattningar. Att respondenten valt att diskutera frågan före intervjun visar på ett intresse. Respondenten var väl förberedd och lämnade intressant information under intervjun.

För att öka vår insamlade empiris giltighet har vi i enlighet med vad Guba och Lincoln (1989, s. 238 f) föreslår skickat ut vårt sammanställda empiriska underlag till respektive respondent för att ge tillfälle till verifiering av informationen. Respondenten fick därmed möjlighet att korrigera eventuella fel. Att en respondent inte svarade på våra kompletteringsfrågor som skickades ut i samband med de koncentrerade intervjuutskriftena menar vi inte haft någon större inverkan på studien. Under intervjutillfället lämnade respondenten mycket relevant och detaljerad information och vi anser att kvaliteten väger upp kvantiteten.

Enligt Jacobsen (2002, s. 22, 269) innebär trovärdighet att studiens resultat är tillförlitligt. Trovärdigheten är kopplad till hur studien är upplagd. När det gäller var intervjun ska äga rum finns det enligt Trost (2010, s. 65) ett krav, närmare bestämt att miljön ska vara idyllisk och fri från åhörare. Det är viktigt att personen som intervjuas känner sig trygg på platsen där intervjun genomförs. Det finns både för- och nackdelar med val av plats och huvudsaken är att forskaren tänker på att olika platser kan ha olika inverkan på datans trovärdighet (Trost, 2010, s. 66). Vi genomförde de flesta av våra intervjuer i avskilda rum på respondenternas arbetsplatser vilket vi bedömer vara en för respondenten trygg och bekväm miljö. En intervju genomfördes på ett hotell, vilket kan leda till minskad trovärdighet. I vårt fall tror vi inte att denna risk är särskilt stor då vi upplevde respondenten som trygg i situationen, något den avskilda platsen kan ha bidragit till.

En telefonintervju medför att intervjuaren inte kan se respondentens ansiktsuttryck och kroppsspråk. Exempelvis när respondenten ger uttryck för att denne upplever frågan som obekvämt har vi som intervjuare inte möjlighet att uppfatta detta och följa upp frågan genom att upprepa eller förklara denna ytterligare (Bryman & Bell, 2007, s. 216). Vi tror inte att telefonintervjun påverkade kvaliteten på studien. Däremot upplevde vi att samspelet mellan respondent och intervjuare inte var detsamma som i övriga intervjuer. Samtliga respondenter informerades om att deras uttalanden behandlas anonymt i uppsatsen. Detta var ett medvetet val då vi bedömde att vissa frågor kunde upplevas som känsliga. En anonym behandling av svaren kan ha medfört att respondenterna vågade uttrycka tankar och åsikter mer obehindrat.

3.7 Källkritik

Jacobsen (2002, s. 153) menar att när det gäller sekundärdata måste forskarna ha en kritisk inställning. När vi sökt referenslitteratur till vår studie har vi intagit ett källkritiskt förhållningssätt genom att noga undersöka författaren och publikationen. Vår strävan har varit att i möjligaste mån ha tillgång till originalkällorna även om vi i vissa fall förlitat oss på andra forskares framställningar. Häribland kan nämnas Wallerstedts (2001; 2002; 2005; 2009) verk som i stor utsträckning grundar sig på arkivmaterial.

När det gäller den svenska marknaden för börsbolagsrevision har vi använt oss av statistik hämtad från Affärsvärlden (2010, s. 114 f) samt Fristedt et al. (2010). Statistiken är hämtad från specifika årtal och det bör beaktas att det kan ha inträffat händelser som förorsakat oförutsedda svängningar under dessa år. Vidare har vi under inträdesbarriärer refererat till GAOs (2003) samt London Economics och Ewerts (2006) studier. Båda studierna är gjorda på uppdrag av myndigheter och det kan därför inte uteslutas att de kan vara vinklade.

I empiri- och analyskapitlet presenterar vi de svenska medelstora revisionsbyråerna som deltog i vår studie. Denna information har vi i första hand hämtat från respektive revisionsbyrås årsredovisning som är kvalitetsgranskad av en oberoende revisor. Övrig information är tagen från respektive revisionsbyrås hemsida. Vi bedömer att revisionsbyråernas hemsidor är tillförlitliga eftersom det är information som de själva offentliggör.

4. Empiri & Analys

4.1 Inledning

I vår studie presenteras revisorernas personliga uppfattningar och som vi tidigare nämnt behandlas respondenternas svar anonymt. Löpande under empiri- och analyskapitlet kommer respondenterna att benämnas revisor A, B, C, D respektive E. I de fall där revisionsbyråerna som revisorerna arbetar för åsyftas namnges de revisionsbyrå A, B, C, D respektive E. I vissa fall har vi valt att enbart använda oss av ordet revisor utan vidare specificering. Detta eftersom vi gjort bedömningen att det annars inte blir tillräckligt anonymt.

4.2 Svenska medelstora revisionsbyråer

4.2.1 Baker Tilly

Internationellt sett sträcker sig Baker Tillys rötter tillbaka till år 1865 då Walter Howard startade sin revisionsbyrå. Fram till år 1988 skedde det många sammanslagningar och namnbyten. Det var till sist samgåendet mellan de två revisionsbyråerna Baker Rooke och Howard Tilly som ledde fram till dagens namn, det vill säga Baker Tilly (Baker Tilly, 2011a). Baker Tilly International är världens åttonde största nätverk för revisionsbyråer och har ca 26 000 anställda i 114 olika länder (Baker Tilly, 2011b).

Baker Tilly Sverige består av 20 självständigt ägda byråer och har drygt 400 medarbetare vid fler än 50 kontor (Baker Tilly Malmö, 2011). Enligt K. Andersson (personlig kommunikation, 5 april, 2011) kan varje Malmöpartner ses som en egen företagare i Malmöbyrån. Varje partner ansvarar ekonomiskt för sina egna kunder och den anställda personalen är en gemensam resurs. Genom tidsskrivningen hänförs kostnader för personalen och andra gemensamma kostnader; lokaler, datorer och dylikt, till kunderna. Baker Tilly (2011c) vänder sig främst till små och medelstora företag. De erbjuder tjänster inom revision, redovisning, lönehantering samt skatte- och företagsrådgivning (Baker Tilly, 2011d).

4.2.2 Mazars SET

Arvid Erikson och Fritz Tjus startade år 1932 upp en av de första svenska revisionsbyråerna. År 1985 gick byrån samman med Lennart Svensson & Co. som varit etablerad i Skåne sedan tjugo år tillbaka. Vid samgåendet valdes namnet SET Revisionsbyrå, SET står för initialerna i varje efternamn. I december år 2010 offentliggjordes SET Revisionsbyrås samgående med den internationella revisionsbyrån Mazars. De har sedan mitten av 1990-talet haft ett informellt samarbete och sedan år 2004 ett joint venture avtal (SET, 2010a; 2010b). Robert Mazars startade upp sin revisionsbyrå i Rouen år 1940 men flyttade till Paris år 1974. Sedan dess har verksamheten expanderat först i Europa och sedan globalt för att år 2011 omfatta fler än 13 000 medarbetare i 61 länder (Mazars, 2011).

SETs fokus är på familjeägda företag och börsnoterade bolag. Med drygt 250 anställda, varav drygt 40 procent kvalificerade revisorer, fördelade på 12 kontor är SET Revisionsbyrå den

sjunde största revisionsbyrå i Sverige. De erbjuder tjänster inom revision, skatterådgivning, redovisning, företagsvärdering och finansiell rapportering/IFRS (SET, 2010b; 2010c).

4.2.3 BDO

År 1948 startade auktoriserade revisor Sten Erik Feinstein sin egen revisionsbyrå i Stockholm. Detta betecknas samtidigt som startpunkten för BDO i Sverige eftersom byrån anslöt sig till den internationella organisationen BDO år 1973. Namnet BDO står för de tre grundarna Binder, Dijker och Otte. År 1982 bildade Sten Erik Feinstein och nio andra fristående byråer SwedAudit. Fem år senare ändrades namnet till BDO Revision och under 1990-talet anslöt sig ytterligare femton byråer. År 2000 ägde ett samgående mellan BDO-byråerna i Stockholm och Göteborg rum. Tre år därpå ändrades organisationens uppbyggnad och BDO AB, som under andra hälften av 2000-talet kom att heta BDO Nordic, blev moderbolag (BDO, 2011a). Samtidigt infördes en licenstagarorganisation som utgjordes av självständiga byråer anslutna till BDO (BDO, 2010, s. 3; 2011a). Under år 2010 valde BDO att lägga ned licenstagarorganisationen i Sverige. Detta ledde till att ett flertal licenstagare valde att lämna nätverket. Förändringen genomfördes som ett led i arbetet mot ”ett enhetligare och starkare BDO Sverige” där värderingar och mål delas gemensamt av alla (BDO, 2011b, s. 4).

Ägarledda företag är huvudmålgruppen för BDO:s tjänster, det är även denna grupp som utgör majoriteten av kunderna. Verksamheten inbegriper revision samt rådgivning framförallt inom redovisning, ekonomisk planering, beskattning och management consulting. I Sverige har BDO ungefär 400 medarbetare på 20 orter, 112 av dessa är kvalificerade revisorer. Internationellt sett är BDO det femte största nätverket inom branschen. Det internationella nätverkets kärna är i Europa. Totalt har BDO ungefär 47 000 anställda i fler än 110 länder (BDO, 2011b, s. 2).

4.2.4 Grant Thornton

Namnet Grant har ursprung från USA där Alexander Richardson Grant under första hälften av 1900-talet startade upp en lokal revisionsbyrå som expanderade till nationell räckvidd. Under 1960-talet sökte sig revisionsbyrån även utanför USA:s gränser och år 1980 hade byrån genom samgåenden med 49 andra byråer skapat sig ett internationellt nätverk. År 1986 gick byrån samman med den engelska byrån Thornton Baker, som även den hade en historia av många tidigare samgåenden. Tillsammans bildade de Grant Thornton. På svensk mark startade Börje Lindeberg en firma år 1950 som tre år senare registrerades som Lindebergs Revisionsbyrå AB. Denna revisionsbyrå är Grant Thorntons äldsta rötter i Sverige. År 2008 antog den det internationella namnet Grant Thornton (Grant Thornton, 2011a).

Grant Thorntons främsta målgrupp är ägarledda företag (Grant Thornton, 2011b). De är även revisorer åt ett trettiotal noterade bolag (Grant Thornton, 2011c). Tjänsteutbudet befinner sig inom följande områden: revision, skatt, ekonomiservice, corporate finance och rådgivning (Grant Thornton, 2011d). I Sverige har Grant Thornton ungefär 842 anställda på 32 orter, 229 av dessa är kvalificerade revisorer. Grant Thornton Sweden AB är ett av Grant Thornton Internationals medlemsföretag. Grant Thornton International är världens femte största revisionsbyrå. Globalt sett har de ungefär 30 000 anställda i över 100 länder (Grant Thornton, 2008; 2010, s. 6).

4.2.5 Deloitte

År 1984 valde fyra revisionsbyråer⁹ i Stockholm att gå samman. Samtliga såg ett behov av att vara förbundna med ett internationellt nätverk av revisionsbyråer. Då en av byråerna¹⁰ redan sedan 1960-talet samarbetat med Touche Ross föll valet naturligt på denna byrå som internationell partner. Fyra år senare bildades TRG Revision AB av de fyra revisionsbyråerna samt ytterligare tre¹¹ som nu anslutit sig till nätverket. TRG Revision blev därmed den femte största revisionsbyrån i Sverige mätt efter antal auktoriserade revisorer (Wallerstedt, 2001, s. 862). År 1989 gick Deloitte Haskins & Sells samman med Touche Ross för att bilda Deloitte & Touche. Deloitte & Touche blev därmed den tredje största revisionsbyrån i USA och internationellt (GAO, 2003, s. 11). År 1994 bytte den svenska byrån namn till Deloitte & Touche (Wallerstedt, 2001, s. 862). Efter Arthur Andersens splittring övertogs den största delen av den svenska verksamheten av Deloitte (Wallerstedt, 2009, s. 274).

Deloitte inriktar sig på fyra affärsområden: revision, skatt, konsultverksamhet och rådgivning. Deloitte AB är en del av Deloitte Touche Tohmatsu vars nätverk är representerat i 140 länder med drygt 170 000 anställda. I Sverige har Deloitte drygt 1 000 anställda fördelade på ett trettiotal orter (Deloitte, 2010b, s. 3).

4.3 Den svenska marknaden för börsbolagsrevision

4.3.1 Svenska revisionsbyråer

Samtliga revisorer är överens om att den svenska marknaden för börsbolagsrevision domineras av de stora revisionsbyråerna. Enligt fyra av revisorerna är de stora svenska revisionsbyråerna fyra till antalet. Den femte revisorn menar att de stora svenska revisionsbyråerna är tre eller fyra till antalet. Denna revisors storleksindelning överensstämmer därför bäst med tidigare svenska forskares storleksindelningar. Både Sundberg (2002) och Wallerstedt (2002) räknar tre revisionsbyråer till den största gruppen.

Revisorerna A och D beskriver den svenska marknaden för börsbolagsrevision som en oligopolmarknad. Revisor A talar om ett mellansegment av medelstora revisionsbyråer vars marknadsandelar är långt ifrån den andel som de fyra stora har. Revisor D menar att de största revisionsbyråerna har större marknadsandelar än deras storlek totalt. Enligt revisor A har antalet mindre börsbolag ökat vilket har öppnat upp möjligheterna för de medelstora revisionsbyråerna att få fler noterade uppdrag. Därmed menar revisor A att den svenska marknaden för börsbolagsrevision relativt sett kan anses ha varit mer av en oligopolmarknad för tio år sedan än idag. Revisor B menar att det är nödvändigt att börja revidera bolag på de mindre listorna för att sedan arbeta sig uppåt.

Enligt revisor E har några revisionsbyråer valt att enbart fokusera på marknaden för börsbolagsrevision. Detta fokus har resulterat i att de har blivit väldigt framgångsrika på

---

⁹ Einar Larssons Revisionsbyrå, Elinder & Lindgren Revisionsbyrå, Ingemar Nilssons Revisionsbyrå och Öjemo-Larssons Revisionsbyrå (Wallerstedt, 2001, s. 862).

¹⁰ Elinder & Lindgren Revisionsbyrå (Wallerstedt, 2001, s. 862).

¹¹ Lilja, Olander & Co. Revisionsbyrå, Sjöaker Revisionsbyrå och A & O, Aronsson & Ohlsson (Wallerstedt, 2001, s. 862).

denna marknad. De har samlat på sig mest rutin och är därmed rustade att ta dessa uppdrag. Revisor B ser det som en fördel att de anställda inom de största revisionsbyråerna kan samla på sig denna erfarenhet.

Revisorerna A, C, D och E menar att konkurrensen på den svenska marknaden för börsbolagsrevision är hård. Enligt revisor A och C finns det två huvudskäl till att börsbolag är attraktiva att revidera. Dels kan det vara positivt för revisionsbyråns varumärke, det vill säga att det är bra referensuppdrag att ha. Dels upplever medarbetarna det som stimulerande och utvecklande att arbeta med kvalificerade redovisningsfrågor även om de kanske inte är de mest lönsamma.

Revisor B talar om en sluten marknad medan revisor D beskriver marknaden som koncentrerad. Enligt revisor B är en nackdel med detta att företagen av oberoendskäl ibland kanske bara har ett par revisorsalternativ att välja mellan. Vad gäller utvecklingen under de senaste tio till femton åren menar revisor B att det tidigare fanns fler alternativ att välja på. De samgåenden mellan revisionsbyråer som varit har bidragit till dagens marknadskoncentration. Revisor D menar i likhet med B att samgåenden och förvärv är en bidragande orsak till att de största revisionsbyråerna har kunnat flytta fram sina positioner på marknaden. Revisor C tror att samgåenden varit en överlevnadsstrategi för att spegla marknadens krav. Även revisor D menar att koncentrationen har ökat under de senaste tjugo åren. Detta stämmer överens med Wallerstedts (2009, s. 265) samt Loft och Sjöfors (1993) studier.

En revisor tror att många mindre och medelstora börsbolag tycker att de största revisionsbyråerna är för opersonliga. Samma revisor upplever också beslutsprocessen inom de stora byråerna som svår och att den enskilde revisorns handlingsfrihet är lägre. Dels för att de är större men också för att redovisningsfrågor rörande exempelvis IFRS måste förankras hos specialister. En annan revisor upplever att de stora revisionsbyråerna ibland fokuserar för mycket på sina specialistområden. Detta innebär att kunderna blir skickade mellan olika specialister och ständigt får börja om från början. En tredje revisor menar att de påskrivande revisorerna i de stora revisionsbyråerna ofta bara kommer in i slutet av revisionsuppdraget. Det vill säga att denna revisor inte är särskilt engagerad i uppdraget löpande under året och har heller inte nära kontakt med kunden.

4.3.2 Svenska börsbolag

Med börsbolag avser Nationalencyklopedin, NE, (2011a) aktiebolag vars aktier är inregistrerade vid en börs, det vill säga Stockholmsbörsen AB eller NGM AB. Revisorerna A, B och C inkluderar både bolagen på de reglerade marknaderna och på handelsplattformarna när de definierar börsbolag. Revisor D definierar däremot bolag som är listade på Nordiska listan eller First North som börsbolag. Bolag som är listade på Aktietorget är enligt revisor D juridiskt sett inte börsbolag.

Revisor A, som även inkluderar bolagen på handelsplattformarna bland börsbolagen, menar att den svenska marknaden för börsbolagsrevision blivit större. Detta beror på att fler bolag noterat sig under de senaste tio åren. De mindre listorna sluter enligt revisor A upp många bolag som gärna vill vara noterade men samtidigt inte vill tillämpa IFRS eftersom det är kostsamt.

4.3.3 Revisionstjänst

Revisorerna A och E anser att en revision alltid är en revision oavsett vilket företag det gäller. Enligt revisorerna A, B, C och D är det andra frågeställningar och problemområden vid revision av börsbolag än icke noterade bolag. Revisorerna A, C och D nämner IFRS som exempel på detta. Revisor A menar att IFRS-redovisningen är komplicerad och ställer högre krav vad gäller exempelvis upplysningar i årsredovisningen. Även revisor C anser att IFRS-redovisningen ställer höga krav eftersom det ofta kommer nya regler utan tillfredsställande anvisningar på hur dessa ska tillämpas. Örtengren (2008, s. 107 f) tar även han upp behovet av kompetens och erfarenhet när det gäller IFRS-redovisning.

Revisor C menar att regelverket kring revision har skärpts på flera områden. I likhet med revisor C menar Engellau (2008, s. 199 ff) att regelverket avsevärt har förändrats och därmed försvårat för börsbolagen. Utöver introduktionen av IFRS gäller regelförändringarna enligt revisor C även striktare tidsplaner och oberoenderegler samt intensivare granskning av börsbolagsrevisioner. Även revisor B nämner tidsramarna och menar att dessa är snävare i börsbolag jämfört med icke noterade bolag. När det gäller oberoenderegler och kvalitetskontrollerna menar revisorerna A och E att de är strängare för börsbolag än icke noterade bolag. Revisor E menar att revisionsbyrå E har extra interna kontroller vad gäller börsbolagsuppdrag. Dessutom blir de granskade av framförallt Revisorsnämnden som har ett utökat fokus på den gruppen eftersom det finns ett marknadsintresse.

När det gäller börsbolagsrevisioner menar revisorerna D och E att de möter en annorlunda motpart jämfört med vid icke noterade bolag. Detta eftersom de menar att börsbolag har högre kompetens på ekonomisidan. Revisor D upplever även att styrelsen oftast är mer kompetent och intresserad i börsbolagen. När det däremot gäller familjeföretag menar revisor D att de ofta behöver ha någon att prata med, få råd och stämma av frågor angående exempelvis skatt. Revisor E för ett liknande resonemang och tror att ägarna i familjeföretaget uppskattar när revisorn intar en mer pedagogisk och rådgivande roll. Revisor D menar att det är annorlunda att prata med den ekonomiansvarige på familjeföretaget än med den verkställande direktören eller styrelseordföranden på börsbolaget. Revisor E är däremot av en annan åsikt och anstränger sig för att behandla alla kunder lika oavsett hur stora företagen är och om de är börsnoterade eller inte. Framförallt menar revisor E att det handlar om att vara tillgänglig, bolla frågor och kommunicera med kunden.

Revisorerna B och C menar att den externa rapporteringen är mer omfattande för börsbolag än icke noterade bolag. Detta stämmer överens med Örtengren (2008, s. 107 f) som menar att marknaden ställer högre krav på löpande information från publika bolag. Revisor C anser att det finns ett större behov av löpande kontakt och proaktivt arbete när det gäller börsnoterade kunder. Detta eftersom de under året lämnar flera rapporter till börsen och för revisionsbyrån ser det inte bra ut om dessa är felaktiga. Även revisor B menar att det är viktigt att det är rätt, exempelvis att inget är felklassificerat, i noterade bolag. Revisorerna A och E menar att noterade bolag är publika och kräver högre transparens. Om revisorn gör fel kan det enligt revisor A leda till negativ publicitet som skadar revisionsbyrån. Detta kan likställas med Engellau (2008, s. 199 ff) som menar att företagen kan missgynnas av negativ publicitet.

Två av revisorerna menar att prisdumpning förekommer och att detta beror på att priset i slutändan är det avgörande efter det att kvaliteten är säkrad. En av dessa revisorer menar att de lägsta offerterna oftast vinner. De största revisionsbyråerna är rutinerade och därmed skickliga på att sätta låga revisionsarvoden och istället lägga över kostnaderna på övriga

uppdrag. Fyra av revisorerna menar att deras revisionsbyråer konkurrerar med service och kvalitet. Den femte revisorn anser att de konkurrerar med erfarenhet och goda kontakter.

4.4 Inträdesbarriärer

4.4.1 Kapacitetsbrist

Enligt revisorerna A, D och E krävs att en revisionsbyrå är av en viss storlek för att denna ska klara av att revidera börsbolag. Revisor A menar därför att alla revisionsbyråer inte har samma möjlighet att få revisionsuppdrag av börsbolag eftersom mindre revisionsbyråer inte är tillräckligt stora. Revisor E är av samma åsikt och menar att börsbolagen inte uppfattar mindre revisionsbyråer som trovärdiga när det gäller hanteringen av börsbolagsrevisioner. Detta bekräftar London Economics och Ewerts (2006, s. 44 f) studie som visar att stora företag anlitar medelstora revisionsbyråer i mindre omfattning än små företag. GAO (2003, s. 45 ff) argumenterar på ett liknande sätt och menar att revision av stora börsbolag kräver stora personalresurser och att detta försvårar för mindre revisionsbyråer att hantera dessa uppdrag. Även revisorerna C och E anser att revision av stora börsbolag kräver en stor intern byråorganisation. Revisionsarbetet är omfattande och krävande och det kan dyka upp specifika frågeställningar där ett stort revisionsteam behöver skickas med kort varsel. Revisor C betonar även vikten av ett starkt nationellt nätverk inom revisionsbyrån. Ett starkt nätverk kännetecknas enligt revisor C av ett väl fungerande informationsutbyte där alla har en helhetsbild över exempelvis byråns kunder och de aktuella frågeställningarna. Samtliga revisorer menar att revisionsbyråerna de arbetar för har kompetensen att revidera mindre och i vissa fall även medelstora börsbolag. De är också överens om att det endast är de fyra stora som kan hantera revisionen av de största börsbolagen.

Enligt revisor E kan de största revisionsbyråerna presentera revisionsteam bestående av fem till sex revisorer från den uppdragsansvarige ner till den yngsta assistenten där alla är specialiserade inom samma bransch. Vid en upphandling väger detta tungt. Revisor E menar att de större personella resurser som möjliggör den specialistinriktning som de fyra stora har utgör en officiell inträdesbarriär för övriga revisionsbyråer. Även revisor C anser att kunderna har höga krav på revisionsteamets erfarenhetsnivå och för att klara av börsbolagsrevisioner behöver revisionsbyrån ha hög expertis och stora specialistavdelningar. GAOs (2003, s. 47) studie visar på svårigheter för mindre revisionsbyråer att attrahera och hålla kvar välutbildad och erfaren personal. De amerikanska börsbolagen uppger branschspecifika kunskaper som ett av de tre viktigaste kriterierna när det gäller val av revisor. Revisorerna A och D menar att dessa branschspecifika kunskaper kan vara inom exempelvis IFRS.

Revisorerna A och E anser att det finns fler revisionsbyråer än de fyra stora som har kapaciteten att revidera börsbolag. Vidare menar de att detta är tämligen okänt bland börsbolagen. Även GAO (2003, s. 48) drar slutsatsen att det finns börsbolag som inte känner till de resurser som vissa mindre revisionsbyråer faktiskt har, detta gäller främst global spridning. Revisorerna B, C och D betonar vikten av att ha ett internationellt nätverk när det gäller börsbolagsrevision.

4.4.2 Avsaknad av renommé

Börsbolagsrepresentanterna i GAOs (2003, s. 49) undersökning menar att företagen helst väljer de stora revisionsbyråerna eftersom de är etablerade och har välkända varumärken. Liknande resonemang för revisorerna A, B, D och E. Revisor A menar att det faktum att börsbolagen gärna väljer någon av de fyra stora är historiskt betingat. Revisor B anser att de fyra storas anseende är grundmurat medan revisor E upplever att det sitter i ryggmärgen att välja dessa. Revisorerna A och E upplever att revisionsbyråerna under de fyra stora måste arbeta hårdare än de fyra stora vid upphandlingar av börsbolagsrevisioner. Enligt revisor A är avsaknaden av ett välkänt varumärke den främsta inträdesbarriären på den svenska marknaden för börsbolagsrevision. Även London Economics och Ewert (2006, s. 42) kom fram till att de medelstora revisionsbyråerna anser att det är den största inträdesbarriären. Däremot rankar börsbolagsrepresentanterna i både London Economics och Ewerts (2006, s. 41) samt GAOs (2003, s. 49) studier avsaknad av renommé efter kapacitetsbrist.

Enligt GAOs (2003, s. 49) studie anses investerare uppfatta ett val av en av de stora revisionsbyråerna som mer trovärdigt än ett val av en annan revisionsbyrå. Enligt revisorerna A, B och D kan ett val av en av de fyra stora aldrig kritiseras, detta gäller även om misstag begåtts vid revisionen. Revisor D menar att för de som utser revisorn är inte det viktigaste att göra rätt, utan det är att inte göra fel. Vidare att valet kanske inte är det bästa men att det i alla fall inte är det sämsta. Enligt revisor E är ett val av en av de fyra stora tryggare och behöver inte försvaras, vilket inte är fallet vid valet av en annan byrå. De medelstora revisionsbyråerna som svarat på London Economics och Ewerts (2006, s. 42) undersökning menar att ett val av en stor revisionsbyrå lättare kan försvaras än ett val av en annan revisionsbyrå. Således är de av samma uppfattning som revisorerna A, B och D.

Revisor B betonar vikten av den personliga relationen och menar att revisorns namn väger tyngre än revisionsbyråns. Detta motsäger Fristedt et al:s (2010, s. 6) statistik som visar att majoriteten av alla börsbolag väljer revisor efter byråns och inte revisorns namn. Även revisor C tror att namnet på revisorn har stor betydelse och menar att en vanlig anledning till att även mindre byråer ibland tillfrågas är på grund av att företaget känner till att de har en specifik väldigt duktig revisor. Här kan likheter ses med Fristedt et al:s (2010, s. 48 f) statistik som visar att en liten revisionsbyrå fått ett uppdrag efter personval.

Enligt revisor E är det viktigt för revisionsbyråer som idag inte har något eller enbart ett fåtal börsbolagsuppdrag men som önskar få detta eller fler att hitta forum där de kan visa upp sig. Ett av dessa forum kan vara konsultuppdrag åt de stora bolagen som inte kan anlita sina revisorer på grund av oberoendskäl. Presterar revisionsbyrån bra på dessa uppdrag får företagen upp ögonen för den och det genererar kanske även i revisionsuppdrag framöver. Även revisor B betonar vikten av att få ett första uppdrag och att prestera bra eftersom nöjda kunder ofta leder till fler uppdrag. Revisor D menar också att ryktet är av stor betydelse och att den indirekta marknadsföringen oftast är den bästa. Det är mer seriöst att bli rekommenderad av någon annan än att rekommendera sig själv.

4.4.3 Få revisorsbyten

Om kunden är nöjd med den anlitate revisionsbyrån upplever revisorerna A, B, C och D att kunden inte byter revisionsbyrå utan vidare. Enligt revisor B byggs personliga relationer upp mellan företaget och revisionsbyrån. Revisor C menar att både kunden och revisionsbyrån

vinner på långvariga relationer. Detta beror på att anbudsprocessen är krävande för båda parter och även om revisorn officiellt väljs från år till år kanske avtalet i själva verket ligger på fyra år. ABL (2005, 9:21) föreskriver val av revisor varje år men enligt lagen kan företaget välja att istället välja revisor vart fjärde år, följaktligen håller sig företagen enligt revisor C till den maximala mandatperioden som är angiven i lagen. Däremot avser revisor C att även företag som inte skrivit in annan mandatperiod än ett år i sina bolagsordningar kommer överrens om en längre mandatperiod än vad som föreskrivs i lagen.

Resultaten av London Economics och Ewerts (2006, s. 43) studie visar på likheter med revisorerna A, B, C och D:s uppfattningar i det avseendet att företagen helst undviker revisorsbyten. Revisor A upplever att större företag byter revisor oftare än mindre företag. Enligt London Economics och Ewerts (2006, s. 43) studie tenderar däremot mindre kunder till att byta revisor oftare än större kunder. Det bör betonas att London Economics och Ewert (2006, s. 43) studie avser byte av huvudansvarig revisor medan revisorerna A, B, C och D åsyftar bytet av revisionsbyrå. Efter att London Economics och Ewert (2006, s. 43) studie genomförts har intern revisorsrotation införts i samtliga europeiska länder. Enligt revisorerna A, C och D arbetar revisionsbyråerna A, C och D aktivt med att hålla kvar sina kunder genom att rotera revisionsuppdragen inom byrån. Det kan likställas med vad Alander (2002) kallar för intern revisorsrotation. Under de sista en till två åren av innevarande revisors maximala mandatperiod introduceras enligt revisor C en ersättare. Revisor C menar att kunderna har höga krav vad gäller vald revisor och revisionen är alltför krävande för att någon med lätthet ska kunna sätta sig in i denna. Därför är det viktigt att revisionsbyrån arbetar för att kunden ska få bra kontakt med den av revisionsbyrån tilltänkta nästkommande revisorn, annars kan företaget lika gärna välja en annan revisionsbyrå.

Revisorerna B och D menar att de två vanligaste orsakerna till att företag byter revisionsbyrå är missnöje respektive förändringar i ägarstrukturen. Även Revisor C anser att ägarförändringar, då främst när företag köps upp och avnoteras, är en vanligt förekommande anledning. Även i London Economics och Ewerts (2006, s. 57 ff) studie återfinns både kvalitetsbrist, som kan likställas med missnöje, samt samgåenden och förvärv, det vill säga förändringar i ägarstrukturen. Fastän dessa tas upp som några av de vanligaste orsakerna till extern revisorsrotation bedömer respondenterna i London Economics och Ewerts (2006, s. 57 ff) studie inte att dessa är lika vanligt förekommande som revisorerna B och D tror. Revisor C menar att en ytterligare orsak kan vara att ledningsstrukturen förändras, det vill säga att en ny verkställande direktör eller ekonomichef tillsätts av företaget.

4.4.4 Motsättningar inom byrån

Utöver de inträdesbarriärer som konstaterats i tidigare studier (GAO, 2003; London Economics & Ewert, 2006) menade en av revisorerna att det kan finnas en inofficiell barriär som handlar om den interna trovärdigheten. Revisorn menar att revisionsbyrån den arbetar för har ett intresse av att revidera börsbolag men att detta inte är byråns huvudmålgrupp. Inom byrån finns ett visst motstånd mot att det finns en grupp som har specialiserat sig på börsbolag eftersom det kan upplevas som att byråns fokus störs. Organisationen premierar medarbetare som arbetar med lönsamma uppdrag och inte nödvändigtvis de finaste. Därför kan de medarbetare som valt att specialisera sig på börsbolag uppleva att de blir nedprioriterade internt och inte vinner trovärdighet inom byrån. Revisorn menar även att det råder ett motsatt förhållande inom de stora byråerna eftersom de premierar de medarbetare som har de mest prestigefyllda och inte de mest lönsamma uppdragen.

4.5 Åtgärder

4.5.1 Revisionskonsortier

Revisorerna A, B, C och E tror att ett införande av revisionskonsortier skulle innebära ökade kostnader för företagen. Revisorerna A och E tror därför att företagen är negativt inställda till detta förslag. Revisor A är tveksam till om kostnaden kan vägas upp av den nytta som revisionskonsortier skulle medföra. Revisor C tror att varken revisionsbyråerna eller företagen skulle få ut något mervärde. Även Piot (2007, s. 175) menar att negativa effekter kan ske i form av ökade revisionskostnader, detta gäller när två av de fyra stora delar ett uppdrag och inte är villiga att utnyttja de positiva samarbetseffekter som finns.

Revisorerna A och E antar att ett införande av revisionskonsortier skulle gynna revisionsbyråerna under de fyra stora. Revisor A är dock försiktig med att uttala sig och menar att det i princip inte finns några empiriska studier som visar vilka effekterna skulle bli om revisionskonsortier infördes. Francis et al:s (2009, s. 36, 38 ff) kartläggning av den franska revisionsmarknaden ger stöd för revisorerna A och E:s antaganden eftersom ett större antal revisionsbyråer är aktiva på marknaden för börsbolagsrevision. Även Piots (2007, s. 162) tidigare studie som han refererar till visar på att revisionskonsortier öppnar upp möjligheter för revisionsbyråerna under de fyra stora. Thinggaard och Kiertzner (2008, s. 145) konstaterar i sin studie att det finns betydande skillnader mellan det franska respektive det danska regelverket gällande revisionskonsortier. Dessutom menar de att revisionsbyråerna under de fyra stora inte gynnats i lika stor utsträckning på den danska som den franska marknaden.

Revisor E menar att om en stor revisionsbyrå har ett uppdrag och tvingas dela detta med en annan byrå blir det ingen av de andra stora eftersom de i högre grad konkurrerar om uppdragen. De andra byråerna ses då som mindre farliga spelare. Revisor E grundar sitt antagande på det faktum att det idag går till på motsvarande sätt när det gäller rådgivningsuppdrag. Revisionsbyråerna under de fyra stora blir naturliga parter för rådgivning när en stor reviderande byrå inte tillåts ta uppdragen med hänsyn till oberoendet. Resonemanget som revisor E för stämmer överens med de resultat som Piot (2007, s. 173 f) kom fram till i sin studie. Han konstaterar att det förefaller som om de fyra stora helst inte vill dela revisionsuppdrag med varandra. Liksom revisor E menar han att det är en hög rivalitet mellan de fyra stora och att de därför inte vill utbyta information om hur de arbetar.

Revisorerna D och E tror att ett införande av revisionskonsortier skulle bidra till en förbättrad kvalitet på utförda revisionsuppdrag. Revisor D menar att modet att vara besvärlig borde vara större när det är två byråer som reviderar. Revisor E tror att kvalitetsförbättringen skulle vara ett resultat av att revisionsbyråerna granskar varandra. Piot (2007, s. 162) instämmer i att revisionsbyråernas granskning av varandra bidrar till en förbättrad kvalitet. Däremot menar Francis et al. (2009, s. 58 f) att de inte kan dra någon slutsats om en eventuell förbättring eller försämring av kvaliteten.

Revisor B tror att ett införande av revisionskonsortier i Sverige skulle vara fullt möjligt. Detta grundar revisor B på att det redan finns svenska bolag som frivilligt har två revisorer. Fristedt et al:s (2010, s. 48) statistik över de svenska börsbolagen och deras revisorer visar på att revisor B har rätt eftersom fem av de största svenska börsbolagen anlitar två revisionsbyråer under år 2010.

4.5.2 Extern rotation

Revisorerna A, B, C och D delar uppfattningen om att ett införande av extern rotation inte skulle påverka den nuvarande strukturen på den svenska marknaden för börsbolagsrevision. De tror att det skulle leda till en rotation enbart mellan de fyra största revisionsbyråerna. Det finns stöd för detta i den statistik som London Economics och Ewert (2006, s. 57) tagit fram. Enligt deras studie skedde 85 procent av alla externa rotationer mellan de stora revisionsbyråerna. Revisor A grundar sitt resonemang på att de fyra stora fortfarande dominerar i Italien trots att extern rotation är obligatoriskt där. Detta överensstämmer med Cameran et al:s. (2003, s. 3 f) studie som visat att införandet av extern rotation i Italien inte ökat de medelstora revisionsbyråernas konkurrenskraft gentemot de stora revisionsbyråerna. Revisor A menar samtidigt att ett införande av extern rotation även skulle missgynna de medelstora revisionsbyråerna. Detta eftersom de efter ett visst antal år skulle tvingas lämna ifrån sig de eventuella noterade uppdrag de då har.

Cameran et al. (2003, s. 4) avfärdar inte tanken på att extern rotation i Italiens fall kan ha föranlett en ökad risk för att de stora byråerna bildar karteller. Detta grundar de på ett beslut fattat av den italienska konkurrensmyndigheten. Resonemanget stämmer överens med revisor C:s farhågor om att ett införande av extern rotation kan leda till uttalade överenskommelser mellan de största revisionsbyråerna om byten. Revisor C menar att det dock skulle vara svårt att få detta att fungera i praktiken eftersom det alltid är ägarna som väljer revisorn.

4.5.3 Revisionsbyråcertifiering

Revisorerna A, B och C tror inte att införandet av en revisionsbyråcertifiering för revision av börsbolag skulle bidra till en ökning av de medelstora revisionsbyråernas marknadsandelar. Om en revisionsbyråcertifiering införs tror revisorerna A och C att det snarare finns en risk för att koncentration på den svenska marknaden för börsbolagsrevision ökar ytterligare. Revisor B är däremot tveksam till om marknadsstrukturen överhuvudtaget skulle förändras. Revisor C anser att lagstiftningen kring börsbolagsrevision redan är tillräcklig vilket kan jämföras med revisor A:s argumentering om att kvalitetskontrollen av de revisorer som arbetar med noterade bolag redan är relativt hård. Revisorerna B och C menar att en certifiering skulle utgöra ännu ett hinder för de medelstora revisionsbyråerna. Enligt revisor B kommer en revisionsbyrå inte kunna bli certifierad såvida den inte har tidigare erfarenhet av börsbolagsrevision. Revisor A har svårt att föreställa sig en certifiering av revisionsbyråer och menar att en certifiering på individnivå är mer rimlig.

Om Kommissionen vidtar åtgärder för att få in fler aktörer på marknaden för börsbolagsrevision anser revisor E att de även måste kunna garantera att de som släpps in på marknaden kan stå för kvaliteten. Därför tycker revisor E att det känns rimligt med en registrerande eller kontrollerande enhet som kan garantera vilka som är kvalificerade för att ta dessa uppdrag. Även revisorerna A och D menar att en certifiering skulle intyga vilka revisionsbyråer som faktiskt har den kompetens och kapacitet som krävs för att revidera börsbolag. Kommissionen (2010, s. 16) antyder att det råder en oenighet kring detta eftersom den anser att även de medelstora revisionsbyråerna har kapaciteten att revidera börsbolag vilket de fyra stora inte håller med om. En certifiering är en mer officiell stämpel och revisor E tror att fler revisionsbyråer än de fyra stora skulle anstränga sig för att uppfylla certifieringskraven.

5. Slutdiskussion

5.1 Återkoppling till problemet

Genom hela studien har vi arbetat efter vår problemformulering som lyder enligt följande: *Hur upplever revisorer på svenska medelstora revisionsbyråer den svenska marknaden för börsbolagsrevision?*

I vår studie kan vi konstatera att det inte finns några entydiga definitioner av svenska medelstora revisionsbyråer samt av svenska börsbolag. Våra slutsatser är att revisorer på svenska medelstora revisionsbyråer anser att det finns fyra stora revisionsbyråer i Sverige samt att även bolag noterade på handelsplattformar räknas som börsbolag. Enligt tillgänglig statistik finner vi det mer rättvisande att tala om tre stora svenska revisionsbyråer (Affärsvärlden, 2010, s. 114 f; Sundberg, 2002; Wallerstedt, 2002). Vidare att särskilja mellan börsbolag som är inregistrerade vid börser, det vill säga Stockholmsbörsen AB eller NGM AB och onoterade bolag som är listade på handelsplattformar.

I tidigare studier har olika forskare kommit fram till att revisionsmarknaden i flertalet länder, däribland Sverige, är koncentrerad (Quick & Wolz, 1999, s. 175; Loft & Sjöfors, 1993). I vår studie kom vi fram till tre ord som står för hur revisorer på de svenska medelstora revisionsbyråerna upplever den svenska marknaden för börsbolagsrevision. Dessa är koncentrerad, konkurrensutsatt och eftertraktad.

Som tidigare konstaterats kom storleken att bli betydande under 1960-talet (Wallerstedt, 2009, s. 204, 267). Storleken kan fortfarande sägas ha stor betydelse eftersom den mycket väl avspeglas i förhållandet mellan revisionsbyrå och företag. Generellt reviderar stora revisionsbyråer stora företag och att små revisionsbyråer små företag. De revisionsbyråer som blivit stora nationellt och internationellt har blivit detta bland annat tack vare många samgåenden, tidig internationalisering och att de vunnit marknadens förtroende. Deras varumärkesbyggnader har pågått under en längre period. Flera av de svenska medelstora revisionsbyråer vi studerat har valt att nischa sig mot specifika målgrupper och då inte börsbolag. Även om börsbolagsrevisionsuppdragen är attraktiva är de kanske inte de lönsammaste. Detta i kombination med hård konkurrens gör att det finns revisionsbyråer som aktivt väljer att inte satsa på denna marknad.

GAOs (2003, s. 46 ff) studie av den amerikanska revisionsmarknaden visade att det fanns inträdesbarriärer i form av exempelvis kapacitetsbrist och avsaknad av renommé. Utöver dessa fann London Economics och Ewert (2006, s. 40 f) bland annat även få revisorsbyten som en inträdesbarriär på den europeiska revisionsmarknaden. I vår studie bekräftades att även revisorer på de svenska medelstora revisionsbyråer ser kapacitetsbrist och avsaknad av renommé som två stora inträdesbarriärer. Eftersom det har blivit obligatoriskt med revisorsbyten sedan London Economics och Ewert (2006) genomförde sin studie kan inträdesbarriären få revisorsbyten sägas ha ersatts av få revisionsbyråbyten. En inträdesbarriär som inte tagits upp i tidigare studier är motsättningar inom byrån som en revisor på en svensk medelstor revisionsbyrå förde på tal.

Kommissionen (2010, s. 16 ff) tar i grönboken upp följande förslag på åtgärder för att minska koncentrationen på marknaden för börsbolagsrevision: revisionskonsortier, extern rotation och revisionsbyråcertifiering. Erfarenheterna av dessa förslag är ringa inom Europa och i

nuläget, år 2011, är Frankrike ensamma om obligatoriska revisionskonsortier samt Italien om extern rotation. Francis et al:s (2009) och Piots (2007, s. 162) studier visar att revisionskonsortier öppnat upp för ökad konkurrens på den franska marknaden för börsbolagsrevision. Cameran et al. (2003, s. 3 f) menar att extern revisorsrotation inte haft någon effekt på konkurrensnivån på den italienska marknaden för börsbolagsrevision. Revisorer på svenska medelstora revisionsbyråer har olika uppfattningar om vilka effekter de föreslagna åtgärderna skulle ha på den svenska marknaden för börsbolagsrevision. Vi kom i vår studie fram till att extern rotation inte skulle förändra marknadssituationen i önskvärd riktning. Däremot skulle revisionskonsortier kunna medföra positiva effekter om det införs med ett för ändamålet lämpligt regelverk.

Vilka som har kapaciteten att revidera de största svenska börsbolagen råder det olika uppfattningar om. Revisorer på svenska medelstora revisionsbyråer anser att det endast är de fyra största revisionsbyråerna som har den kapaciteten. Denna uppfattning delar inte Kommissionen (2010, s. 16) som menar att även de medelstora revisionsbyråerna klarar av att hantera stora börsbolagsrevisioner. Vår slutsats är att när det gäller revisionen av de största börsbolagen skulle revisionsbyråcertifiering inte ha någon effekt. När det däremot gäller små och medelstora börsbolag skulle en revisionsbyråcertifiering kunna stärka de medelstora revisionsbyråernas anseenden.

Den svenska revisionsmarknaden har blivit alltmer reglerad under årens lopp, dels till följd av de skandaler och kriser som ägt rum, dels på grund av ett större inflytande från internationellt håll. Efter finanskrisen som började under år 2008 är ett politiskt ingripande från Kommissionen att vänta. Det finns ett intresse av att revidera börsbolag och det finns möjliga åtgärder, exempelvis revisionskonsortier, som skulle kunna vidtas för att underlätta de svenska medelstora revisionsbyråernas inträde på marknaden för börsbolagsrevision. Trots detta är det inte möjligt att rikta politiska åtgärder mot alla inträdesbarriärer. Interna inträdesbarriärer som exempelvis motsättningar inom byrån är det upp till byråerna att hantera.

I Modell 3 sammanfattas studiens resultat. Till skillnad från Modell 2 i den teoretiska referensramen har en inträdesbarriär tillkommit och en har bytt namn. En av åtgärderna har även försvunnit.

Modell 3. Avslutande problemöversikt

5.2 Studiens bidrag

- Revisorer på svenska medelstora revisionsbyråer upplever den svenska marknaden för börsbolagsrevision som koncentrerad, konkurrensutsatt och eftertraktad.
- Det finns ett samband mellan marknadskoncentrationen och den historiska utvecklingen, revisionsbyråernas olika fokusområden samt inträdesbarriärerna.
- Politiska åtgärder kan riktas mot marknadskoncentrationen men inte mot interna inträdesbarriärer som exempelvis motsättningar inom byrån.

5.3 Förslag till fortsatt forskning

Vår studie har endast tagit hänsyn till revisorernas uppfattningar om den svenska marknaden för börsbolagsrevision, det vore intressant att även studera företagens uppfattningar. En av våra respondenter uttryckte ett intresse att få med näringslivssidan, det vill säga de som sitter i revisionsutskotten. Eftersom vi bara vände oss till medelstora revisionsbyråer kan ett annat förslag vara att även inkludera de stora revisionsbyråerna. Under vår forskningsprocess kunde vi vidare konstatera att revisionsbyråerna är uppbyggda enligt olika strukturer. Ett förslag är därför en djupare studie av revisionsbyråernas organisationsstrukturer. Kanske kan paralleller dras till nätverksteorin som en förklaringsmodell till varför den svenska marknaden för börsbolagsrevision ser ut som den gör.

6. Referenser

Affärsvärlden. (2010). *Konsultguiden 2010*. Stockholm: Talentum Sweden AB.

Affärsvärlden. (2011). *Konsultguiden 2011*. Stockholm: Talentum Sweden AB.

ABL/Aktiebolagslag. (2005:551).

Alander, G. (2002). Extern rotation – analys av positiva och negativa effekter. [Elektronisk version]. Balans, 11.

Alvesson, M., & Sköldbäck, K. (2008). *Tolkning och reflektion – vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Studentlitteratur.

Anderson, A. M., Bjuggren, P., & Ohlsson, O. (2003). *Industriell ekonomi*. Stockholm: SNS Förlag.

Artsberg, K. (2005). *Redovisningsteori – policy och –praxis*. Malmö: Liber Ekonomi.

Baker Tilly. (2011a). *Our history*. Nedladdad april 4, 2011, från Baker Tilly, About us. Webbsida: <http://www.bakertilly.co.uk/about/history.aspx>

Baker Tilly. (2011b). *Ett nätverk med muskler*. Nedladdad april 4, 2011, från Baker Tilly, Baker Tilly International. Webbsida: <http://www.bakertilly.se/om-bt/baker-tilly-international-1>

Baker Tilly. (2011c). *Entreprenörer som vill samarbeta*. Nedladdad april 4, 2011, från Baker Tilly, Om BT, Medarbetare och företagare inom Baker Tilly, Vill du starta en Baker Tilly byrå? Webbsida: <http://www.bakertilly.se/om-bt/partner-pa-baker-tilly>

Baker Tilly. (2011d). *Vi vet vad vi är bra på*. Nedladdad april 4, 2011, från Baker Tilly, Om BT, Det här står vi på Baker Tilly för, Vår kärnkompetens. Webbsida: <http://www.bakertilly.se/om-bt/varderingar>

Baker Tilly Malmö. (2011). *Känner man varandra förstår man varandra*. Nedladdad april 4, 2011, från Baker Tilly Malmö, Om oss. Webbsida: <http://www.bakertillymalmoe.se/om-oss>

Ballas, A. A., & Fafaliou, I. (2008). Market Shares and Concentration in the EU Auditing Industry: the Effects of Andersen's Demise [Elektronisk version]. *International Advances in Economic Research*, 14, 485-497.

BDO. (2010). *Årsredovisning och koncernredovisning för BDO Nordic AB för räkenskapsåret 2008-09-01 -- 2009-08-31*. Nedladdad maj 2, 2011, från BDO. Webbsida: <http://www.bdo.se/arsredovisning/>

BDO. (2011a). *Vår historia*. Nedladdad maj 2, 2011, från BDO, Om oss. Webbsida: <http://www.bdo.se/om-oss/historia>

BDO. (2011b). *Årsredovisning och koncernredovisning för BDO AB för räkenskapsåret 2009-09-01 -- 2010-08-31*. Nedladdad maj 4, 2011, från Retriever, Business. Webbsida:

<https://web.retriever-info.com/services/businessinfo.html?method=displayBusinessInfo&orgnum=5565858007>

Bryman, A., & Bell, E. (2007). *Business Research Methods*. New York: Oxford University Press Inc.

Burgess, R. G. (1991). *In the Field – An Introduction to Field Research*. London och New York: Routledge.

Cameran, M., Di Vincenzo, D., & Merlotti, E. (2005). The audit firm rotation rule: a review of the literature [Elektronisk version]. SDA Bocconi School of Management, Italien.

Cameran, M., Livatino, M., Pecchiari, N., & Viganò, A. (2003). A survey of the impact of mandatory rotation rule on audit quality and audit pricing in Italy [Elektronisk version]. Paper presented at the European Auditing Research Network, EARN, Symposium, November, 2003, Manchester.

Carrera, N., Gómez-Aguilar, N., Humphrey, C., & Ruiz-Barbadillo, E. (2007). Mandatory audit firm rotation in Spain: a policy that was never applied [Elektronisk version]. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 20(5), 671-701.

Carrington, T. (2010). *Revision*. Malmö: Liber AB.

Deloitte. (2010a). *Response to European Commission Green Paper on 'Audit Policy: Lessons from the Crisis'*. Nedladdad februari 11, 2011, från European Commission, Internal Market. Webb sida:
http://circa.europa.eu/Public/irc/markt/markt_consultations/library?l=/abschlussprfung/lessons_crisis_2010/audit_profession/deloitte_2_enpdf/_EN_1.0_&a=d

Deloitte. (2010b). Årsredovisning 2009/2010. Nedladdad april 4, 2011, från Deloitte, Om oss, Året i korthet 2009-2010. Webb sida:
http://www.deloitte.com/assets/Dcom-Sweden/Local%20Assets/Documents/Deloitte-Ekonomiskt-resultat-och-revisionsber-0910_web.pdf

Diamant, A. (2004). *Revisors oberoende: om den svenska oberoenderegleringens utveckling, dess funktion och konstruktion*. Uppsala: Iustus Förlag AB.

Edenhammar, H. (2011). *Börs*. Nedladdad mars 26, 2011, från Nationalencyklopedin. Webb sida: <http://www.ne.se/lang/börs/139844>

Edenhammar, H., Lindgren, H., & Gleisner, A. (2011). *Stockholmsbörsen AB*. Nedladdad mars 26, 2011, från Nationalencyklopedin. Webb sida: <http://www.ne.se/stockholmsbörsen-ab>

Engellau, P. (2008). En marknadsplats för entreprenörsledda bolag. I C. af Sandeberg, & R. Sevenius (Red.), *Börsrätt* (s. 197-208). Studentlitteratur.

Eriksson, L. T., & Wiedersheim-Paul, F. (2006). *Att utreda forsa och rapportera*. Malmö: Liber.

Eriksson-Zetterquist, U., & Ahrne, G. (2011). Intervjuer. I G. Ahrne & P. Svensson (Red.), *Handbok i kvalitativa metoder* (s. 36-57). Malmö: Liber AB.

Ernst & Young. (2010). *Green Paper entitled "Audit Policy: Lessons from the Crisis" - COM(2010) 561 final*. Nedladdad februari 11, 2011, från European Commission, Internal Market. Webbsida:

http://circa.europa.eu/Public/irc/markt/markt_consultations/library?l=/abschlussprfung/lessons_crisis_2010/audit_profession/ernst_young_enpdf/_EN_1.0_&a=d

Europaparlamentet & Rådet. (2006/43/EG). Direktiv om lagstadgad revision av årsbokslut och sammanställd redovisning och om ändring av rådets direktiv 78/660/EEG och 83/349/EEG samt om upphävande av rådets direktiv 84/253/EEG.

Europeiska kommissionen. (2006). *Så fungerar Europeiska unionen – Guide till EU:s institutioner*. Luxemburg: Byrån från Europeiska gemenskapernas officiella publikationer.

Europeiska kommissionen. (2010). *Grönbok Revisionspolitik – Lärdomar från krisen*. Nedladdad december 27, 2010, från European Commission, Internal Market. Webbsida: http://ec.europa.eu/internal_market/consultations/docs/2010/audit/green_paper_audit_sv.pdf

Europeiska kommissionen. (2011a). *European Commission conference on Financial Reporting and Auditing – A time for change?*. Nedladdad mars 2, 2011, från European Commission, Internal Market. Webbsida:

http://ec.europa.eu/internal_market/accounting/conferenc_20110209_en.htm

Europeiska kommissionen. (2011b). *Consultation on audit policy - Lessons from the Crisis*. Nedladdad mars 2, 2011, från European Commission, Internal Market. Webbsida:

http://ec.europa.eu/internal_market/consultations/2010/green_paper_audit_en.htm

Europeiska kommissionen. (2011c). *Summary of Responses Green Paper Audit Policy: Lessons from the Crisis*. Nedladdad februari 10, 2011, från European Commission, Internal Market. Webbsida:

http://ec.europa.eu/internal_market/consultations/docs/2010/audit/summary_responses_en.pdf

FAR. (2006). *Revision – En praktisk beskrivning*. Stockholm: FAR Förlag AB.

FAR. (2011). *Sök medlem*. Nedladdad mars, 2011. Webbsida: <http://www.far.se>

FI/Finansinspektionen. (2011). *Börser och aktiehandel*. Nedladdad maj 19, 2011, från Finansinspektionen, Konsument, Frågor och svar. Webbsida:

<http://www.fi.se/Konsument/Fragor-och-svar/Borser-och-aktiehandel/>

Francis, J. R., Richard, C., & Vanstraelen, A. (2009). Assessing France's Joint Audit Requirement: Are Two Heads Better than One? [Elektronisk version]. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 28(2), 35-63.

Fristedt, D., Larsson, Å., & Sundqvist, S. (2010). *Styrelser och revisorer i Sveriges börsföretag 2010-2011*. Stockholm: SIS Ägarservice AB.

- Fristedt, D., & Sundqvist, S. (2008). *Styrelser och revisorer i Sveriges börsföretag 2008-2009*. Stockholm: SIS Ägarservice AB.
- GAO/United States General Accounting Office. (2003). *Public Accounting Firms – Mandated Study on Consolidation and Competition*. Nedladdad februari 9, 2011, från GAO, Reports and Testimonies. Webbsida: <http://www.gao.gov/new.items/d03864.pdf>
- Gleisner, A. (2011). *Nordiska listan*. Nedladdad mars 26, 2011, från Nationalencyklopedin. Webbsida: <http://www.ne.se/lang/nordiska-listan>
- Grant Thornton. (2008). *Vi brinner för att hjälpa företag och entreprenörer att växa och utvecklas – Om Grant Thornton och våra tjänster*. Nedladdad april 15, 2011, från Grant Thornton, Publikationer, Presentationsblad
- Grant Thornton. (2010). *Verkar tillsammans för våra kunders bästa – Årsredovisning 2009/2010*. Nedladdad april 15, 2011, från Grant Thornton, Publikationer, Årsredovisning. Webbsida: <http://viewer.zmags.com/publication/31e81ba6#/31e81ba6/1><http://www.bdo.se/arsredovisning/>
- Grant Thornton. (2011a). *Vilka var Grant och Thornton?* Nedladdad april 15, 2011, från Grant Thornton, Om oss. Webbsida: <http://www.grantthornton.se/Om-oss/Grant-och-Thornton/>
- Grant Thornton. (2011b). *Vi sätter samman ett team av experter utifrån kundens unika behov*. Nedladdad april 15, 2011, från Grant Thornton, Om oss, Våra kunder. Webbsida: <http://www.grantthornton.se/Om-oss/Kunder/>
- Grant Thornton. (2011c). *Vi brinner för att hjälpa dynamiska företag och entreprenörer att växa och utvecklas – Företagspresentation*. Nedladdad april 15, 2011, från Grant Thornton, Publikationer, Presentationsblad. Webbsida: http://www.grantthornton.se/Filbibliotek/Publikationer/2011/GT_Foretagspres_broschyr_2011.pdf
- Grant Thornton. (2011d). *Vi brinner för att hjälpa företag och entreprenörer att utvecklas*. Nedladdad april 15, 2011, från Grant Thornton. Webbsida: <http://www.grantthornton.se/>
- Guba, E. G., & Lincoln Y. S. (1989). *Fourth Generation Evaluation*. Newbury Park, London, New Dehli: Sage Publications.
- Hanner, P. V. A. (1963). *Public Accountancy in Sweden – a Review*. Stockholm: Föreningen Auktoriserade Revisorer.
- Jacobsen, D. I. (2002). *Vad, hur och varför? – Om metodval i företagsekonomi och andra samhällsvetenskapliga ämnen*. Lund: Studentlitteratur.
- Johansson, S. (2005). Varför har vi revisorer och vad ska de uträtta?. I S. Johansson, E. Häckner, & E. Wallerstedt (Red.), *Uppdrag revision – revisorsprofessionen i takt med förväntningarna?*(s. 24-44). Stockholm: SNS Förlag.

- KPMG. (2010). *European Commission Green Paper - Audit Policy: Lessons from the Crisis*. Nedladdad februari 11, 2011, från European Commission, Internal Market. Webbsida: http://circa.europa.eu/Public/irc/markt/markt_consultations/library?l=/abschlussprfung/lessons_crisis_2010/audit_profession/kpmg_enpdf/_EN_1.0_&a=d
- Krag Jacobsen, J. (1993). *Intervju – konsten att lyssna och fråga*. Lund: Studentlitteratur.
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Studentlitteratur.
- Lennartsson, R. (2010). Noteringar: Grönboken om revision [Elektronisk version]. *Balans*, 12.
- Loft, A., & Sjöfors, A. (1993). Audit concentration in Sweden and Denmark: a comparative analysis. I K. Artsberg, A. Loft, & S. Yard (Red.), *Accounting research in Lund* (s. 155-175). Lund: Lund University Press.
- London Economics & Ewert, R. (2006). *Study on the Economic Impact of Auditors' Liability Regimes*. Nedladdad januari 17, 2011, från European Commission, Internal Market. Webbsida: http://ec.europa.eu/internal_market/auditing/docs/liability/auditors-final-report_en.pdf
- Lundahl, U., & Skärvad, P. (1999). *Utredningsmetodik för samhällsvetare och ekonomer*. Lund: Studentlitteratur.
- Marton, J., Lumsden, M., Lundqvist, P., Pettersson, A.K., & Rimmel, G. (2010). *IFRS – i teori och praktik*. Stockholm: Bonnier Utbildning.
- Mazars SET. (2011). Vi agerar lokalt men tänker globalt [Elektronisk version]. *Newset*, 1, 3.
- Mazars. (2011). *Our roots*. Nedladdad april 7, 2011, från Mazars, About us, Key facts & organisation. Webbsida: <http://www.mazars.com/Home/About-us/Key-facts-organisation/Our-roots>
- NE/Nationalencyklopedin (2011a). *Börsbolag*. Nedladdad mars 26, 2011, från Nationalencyklopedin. Webbsida: <http://www.ne.se/lang/börsbolag>
- NE/Nationalencyklopedin. (2011b). *Nordiska Börsen*. Nedladdad mars 26, 2011, från Nationalencyklopedin. Webbsida: <http://www.ne.se/lang/nordiska-börsen>
- NGM/Nordic Growth Market. (2011a). *Notering*. Nedladdad mars 26, 2011, från Nordic Growth Market, Bolag. Webbsida: <http://www.ngm.se/>
- NGM/Nordic Growth Market. (2011b). *Noteringskrav NGM Equity*. Nedladdad mars 26, 2011, från Nordic Growth Market, Bolag. Webbsida: <http://www.ngm.se/>
- Piot, C. (2007). Auditor concentration in a joint-auditing environment: the French market 1997-2003 [Elektronisk version]. *Managerial Auditing Journal*, 22(2), 161-176.
- Porter, M. E. (1998). *The Competitive Advantage of Nations*. New York: The Free Press.

- PwC. (2010a). *PwC response to Green Paper on Audit Policy*. Nedladdad februari 11, 2011, från European Commission, Internal Market. Webb sida: http://circa.europa.eu/Public/irc/markt/markt_consultations/library?l=/abschlussprfung/lessons_crisis_2010/audit_profession/pricewaterhousecoopers/_EN_1.0_&a=d
- PwC. (2010b). *Ny varumärkesplattform när PricewaterhouseCoopers blir PwC*. Nedladdad maj 19, 2011, från PwC, Pressrum, Pressmeddelanden Sverige, Pressmeddelanden 2010. Webb sida: <http://www.pwc.com/se/sv/pressrum/ny-varumarkesplattform-nar-pricewaterhousecoopers-blir-pwc-04okt2010.jhtml>
- Quick, R., & Wolz, M. (1999). Concentration on the German Audit Market – An Empirical Analysis of the Concentration on the German Market for Stock Corporation Audits [Elektronisk version]. *International Journal of Auditing*, 3, 175-189.
- SET. (2010a). *Historik*. Nedladdad april 7, 2011, från SET, Om oss. Webb sida: <http://www.mazars.se/Om-oss/Historik/>
- SET. (2010b). *Pressmeddelande 15 december 2010: Mazars SET ny utmanare i revisionsbranschen*. Nedladdad april 7, 2011, från SET, SET Revisionsbyrå blir Mazars SET. Webb sida: <http://www.mazars.se/Global/Dokument/Startsida/PM%20Mazars%20SET%20sv%20.pdf>
- SET. (2010c). *Kapacitet*. Nedladdad april 7, 2011, från SET, Om oss. Webb sida: <http://www.mazars.se/Om-oss/Kapacitet/>
- Sillén, O. (1949). Auktoriserade revisorer förr, nu och framdeles. *Affärsekonomi* 22(6), 281-283, 294.
- Sköldberg, K. (1991). *Reformer på vridscen: Organisationsförändringar i kommun och landsting*. Lund: Studentlitteratur.
- Sundberg, L. (2002). Revisionsbranschen i siffror: De stora blir större men de små är lönsammare [Elektronisk version]. *Balans*, 4.
- Söderberg, J. (2011). *Marknad*. Nedladdad mars 26, 2011, från Nationalencyklopedin. Webb sida: <http://www.ne.se/lang/marknad/251409>
- Thinggaard, F., & Kiertzner, L. (2008). Determinants of Audit Fees: Evidence from a Small Capital Market with a Joint Audit Requirement [Elektronisk version]. *International Journal of Auditing*, 12, 141-158.
- Trost, J. (2010). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.
- Wallerstedt, E. (2001). The emergence of the Big Five in Sweden [Elektronisk version]. *The European Accounting Review*, 10(4), s. 843-867.
- Wallerstedt, E. (2002). From Accounting to Professional Services: The Emergence of a Swedish Auditing Field. I K. Sahlin-Andersson, & L. Engvall (Red), *The Expansion of Management Knowledge : Carriers, Flows and Sources*. Stanford, CA: Stanford Business Books.

Wallerstedt, E. (2005). Kriser och konsolidering: revisionsbranschen i Sverige under hundra år. I S. Johansson, E. Häckner, & E. Wallerstedt (Red.), *Uppdrag revision – revisorsprofessionen i takt med förväntningarna?* (s. 24-44). Stockholm: SNS Förlag.

Wallerstedt, E. (2009). *Revisorsbranschen i Sverige under hundra år*. Stockholm: SNS Förlag.

Westerdahl, S. (2005). Vad har de för sig? – om revisorers vardag och vad den betyder för etik och lärande. I S. Johansson, E. Häckner, & E. Wallerstedt (Red.), *Uppdrag revision – revisorsprofessionen i takt med förväntningarna?* (s. 24-44). Stockholm: SNS Förlag.

Wootton, C. W., Tonge, S. D., & Wolk, C. M. (1990). From the Big Eight to the Big Six Accounting Firms [Elektronisk version]. *Ohio CPA Journal*, 49(1), 19-23.

Wootton, C. W., Wolk, C. M., & Normand, C. (2003). An historical perspective on mergers and acquisitions by major US accounting firms [Elektronisk version]. *Accounting History*, 8(1), 25-60.

Öhman, P. (2005). Är det viktigare för revisorer att göra saker rätt än att göra rätt saker? I S. Johansson, E. Häckner, & E. Wallerstedt (Red.), *Uppdrag revision – revisorsprofessionen i takt med förväntningarna?*(s. 24-44). Stockholm: SNS Förlag.

Örtengren, T. (2008). Börsintroduktion på OMX Nordiska Börs i Stockholm. I C. af Sandeberg, & R. Sevenius (Red.), *Börsrätt* (s. 101-124). Studentlitteratur.

Muntliga referenser

Andersson, Kristina	2011-04-05
Lövgren, Jörgen	2011-05-03
Möller, Willard	2011-04-08
Roosberg, Jeanette	2011-04-05
Theander, Ann	2011-04-18

Bilaga 1. E-post till respondenter inför intervju

Hej [namn],

vi har tidigare bokat in en intervju enligt följande:

Tid: [dag] och [klockan]

Plats: [adress]

Intervjun beräknas ta ungefär en timme.

Syftet med vår kandidatuppsats är att undersöka hur revisorer ser på den svenska marknaden för börsbolagsrevision. Enligt överenskommelse sänder vi härmed över de övergripande områden som intervjun kommer att beröra:

- *Bakgrundsinformation om dig och revisionsbyrån du arbetar på*
- *Förhållande till börsbolagsrevision*
- *Beskrivning av den svenska marknaden för börsbolagsrevision (marknadsstrukturen)*
  - Beskrivning av svenska revisionsbyråer som reviderar svenska börsbolag - utmärkande drag – skillnader och likheter mellan de olika revisionsbyråerna
  - Eventuella inträdesbarriärer på den svenska marknaden för börsbolagsrevision
  - Konkurrensläget på den svenska marknaden för börsbolagsrevision
- *Förhållande till den svenska marknaden för börsbolagsrevision (marknadsstrukturen)*

Vi har valt att i första hand använda oss av öppna frågeställningar för att du så fritt som möjligt ska kunna beskriva och ge dina synpunkter under intervjun. Dina svar kommer att behandlas anonymt i uppsatsen.

Vi vill även informera dig om att uppsatsen kommer att publiceras.

Slutligen vill vi tacka dig för att du ställer upp på en intervju. Vid frågor når du oss på nedanstående mail-adresser och telefonnummer.

Med vänliga hälsningar

Sanna och Madeleine

[Kontaktuppgifter]

Bilaga 2. Intervjuguide

Punkter att ta upp före intervjun

- Kort om syftet med intervjun: kandidatuppsats → offentlig publicering på internet.
- Svaren behandlas anonymt.
- Berätta om användning av bandspelare – fråga om detta är ok.
- Syftet med uppsatsen: att undersöka hur revisorer ser på den svenska marknaden för börsbolagsrevision.
- Frågorna är relaterade till revision av börsbolag såvida vi inte säger något annat.
- Har den intervjuade några frågor innan intervjun börjar?

1. Historisk bakgrund

• *Kan du berätta lite om dig själv, vad du arbetar med idag?*

- Hur länge har du arbetat på [revisionsbyrå]/[ort]?
- Arbetar du med börsbolag?
Ja → hur många?
Nej → har du varit i kontakt med börsbolag?
- Är du delägare?

• *Hur ser din bakgrund ut, vad har du gjort sedan tidigare?*

- Har du arbetat på andra revisionsbyråer tidigare?
Ja → varför valde du att byta?
Nej → varför har du valt att stanna kvar?

• *Information om den lokala byrån*

- Vilken erfarenhet har [revisionsbyrå] i [ort] av börsbolagsrevision?
- Hur länge har [revisionsbyrå] funnits i [ort]?

2. Den svenska marknaden för börsbolagsrevision

• *Hur definierar du börsbolag?*

• *Hur skulle du beskriva den svenska marknaden för börsbolagsrevision?*

- Går det att dela in revisionsbyråerna i olika grupper (ex. storlek, dominans)?
Ja → vilka, vad utmärker grupperna?
Nej → varför inte?

- Är marknaden koncentrerad?
Ja → hur påverkar det er?
- Hur är konkurrensen på marknaden?
- Anser du att det finns ett glapp mellan de stora och de medelstora revisionsbyråerna?
- Hur har den svenska marknaden för börsbolagsrevision utvecklats under åren?
Mer eller mindre koncentrerad?
Har de mindre byråerna fått mer/mindre plats?

3. Inträdesbarriärer

- *Har alla revisionsbyråer samma möjlighet att få ett revisionsuppdrag av ett börsbolag?*

Nej → varför?

- Hur ser tjänsten ut? På vilket sätt skiljer sig revision av börsbolag från revision av icke börsbolag? Efterfrågar börsbolag och andra bolag samma typ av revisionstjänst, om inte, hur skiljer de sig åt?
- Hur ser ni på mottagandet av börsbolagskunder, är det svårt att nå ut till dem? Väljer de hellre de stora byråerna? Har de uppfattningen att ”de fyra stora är bäst”?
- Tycker du att kapaciteten finns inom byrån/nätverket för att revidera börsbolag? Känns det som att kunderna inte förstår att ni har den kapacitet som ni faktiskt sitter på?
- Kontaktar kunderna dig? Urvalsprocess?
- Arbetar du/[revisionsbyrån] aktivt ut mot kunder?
- Förekommer upphandlingar där du/[revisionsbyrån] är en av flera konkurrenter?
Ja → vad upplever du att ni konkurrerar på – pris, kapacitet?
- Hur tilldelas du dina revisionsuppdrag?
- Har du/[revisionsbyrån] stamkunder eller hur skulle du beskriva omsättningen på klienterna?

4. Åtgärder

- *Hur ser er revisionsbyrås strategi ut vad gäller marknaden för börsbolagsrevision?*

- Är börsbolag en av målgrupperna för era tjänster?
- Hur har utvecklingen sett ut (minskad/ökad revision av börsbolag)?

- Hur ser ni på framtiden, vill ni bli mer involverade i börsbolagsrevision?
Ja → finns förutsättningarna/möjligheterna?
Nej → varför?
- Har ni några strategier/mål för att öka er position på marknaden för börsbolagsrevision? Hur är din inställning till tillväxt?
- Har ni ökat era resurser under åren för att komma in mer på marknaden?
- Tror du att detta kan uppfyllas så som marknaden ser ut idag?
- Hur ser du på fusioner/sammanslagningar av revisionsbyråer?
- Hur ser du på ett eventuellt ingripande från statens/EUs håll - krävs det lagförändringar?
- Vilka lagförändringar? (revisionskonsortier, extern rotation, revisionsbyråcertifiering)

Avslutningsvis

Jag har inga fler frågor. Fråga om den andra intervjuaren (som antecknat) har några frågor.
Till respondenten: Har du något mer att ta upp eller fråga om innan vi avslutar intervjun?
När vi har sammanställt intervjun, vill du att vi skickar över materialet till dig så att du har möjlighet att godkänna det?
Går det bra att vi kontaktar dig om vi har några ytterligare frågor?

Tacka för intervjun.